

Det nya seklets förtroendevalda

Om politikerantal och representativitet
i kommuner och landsting 2003

Det nya seklets förtroendevalda

Om politikerantal och representativitet
i kommuner och landsting 2003

Hanna Bäck, Statsvetenskapliga institutionen,
Uppsala universitet, Hanna.Back@statsvet.uu.se

Richard Öhrvall, Enheten för demokratistatistik,
Statistiska centralbyrån, Richard.Ohrvall@scb.se

Innehåll

1. INLEDNING	4
2. HUR MÅNGA POLITIKER OCH HUR MÅNGA UPPDRAG?	5
2.1. Antal förtroendevalda	5
2.2. Antal politiska uppdrag	8
2.3. Uppdragskoncentration	10
3. VILKA ÄR DE FÖRTROENDEVALDA?	12
3.1. Varför studera social representativitet?	12
3.2. Hur väl är olika grupper representerade?	14
3.3. Förklaringar till variationen mellan kommuner	27
3.4. Grupprepresentation och typ av uppdrag	37
4. AVSLUTANDE KOMMENTARER	43
5. BILAGA	45
5.1. Datainsamling	45
5.2. Lista över uppdrag	46
5.3. Operationaliseringar	47
5.4. Kommunförteckning	49
5.5. Statistiska begrepp	54
6. REFERENSER	55

Förord

I denna rapport redovisas analyser om de förtroendevalda i kommuner och landsting år 2003. Till grund för analyserna ligger den totalundersökning om de förtroendevalda som Statistiska centralbyrån genomförde under sommaren och hösten 2003. Till skillnad från tidigare undersökningar på området innehåller denna även uppgifter om landstingspolitikerna. Analyser av undersökningens material har genomförts av Hanna Bäck, filosofie doktor och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet och Richard Öhrvall, fil. mag. och analytiker hos Statistiska centralbyrån. Författarna ansvarar för analyser och slutsatser.

Rapporten har finansierats av Justitiedepartementet, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Det är vår förhoppning att den skall vara ett bidrag i arbetet med att främja det politiska deltagandet i den lokala demokratin.

Stockholm februari 2004

Marcus Bengtsson
Justitiedepartementet

BoPer Larsson
Svenska Kommunförbundet
och Landstingsförbundet

1. Inledning

I regeringens proposition *Demokrati för det nya seklet* anges att en långsiktig målsättning är att antalet förtroendevalda i kommuner och landsting skall öka. I propositionen pekas även på vikten av att ”snedrekryteringen bryts och att bl.a. fler personer med utländsk bakgrund kommer in”. Syftet med denna rapport är att undersöka hur många de förtroendevalda i kommuner och landsting är, samt att studera representativiteten bland dessa. I rapporten kommer således frågor som ”hur väl representerar de lokala politikererna det svenska folket?” att besvaras.

Svenska Kommunförbundet har sedan 1971 genomfört undersökningar bland de kommunalt förtroendevalda med avseende på bland annat deras kön och ålder. Den senaste undersökningen genomfördes av Centrum för forskning om offentlig sektor (CEFOS) 1999 på uppdrag av Svenska Kommunförbundet. Statistiska centralbyrån (SCB) har under år 2003 på motsvarande sätt samlat in information om alla förtroendevalda i kommuner och landsting. Undersökningen har finansierats av Justitiedepartementet, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet. Samma parter har även finansierat det analysarbete som den här rapporten är ett resultat av. En nyhet i årets undersökning i jämförelse med tidigare studier är att SCB samlat in de förtroendevaldas personnummer, vilket ger möjlighet att använda registerstatistik för att mer ingående analysera vilka de förtroendevalda är. En annan nyhet är att information om de förtroendevalda i landstingen har samlats in.

För att en analys av de förtroendevalda skall kunna genomföras krävs en tydlig definition av vilka personer som skall definieras som förtroendevalda. I kommunallagens fjärde kapitel (1§) anges att med förtroendevalda avses: ”ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar samt revisorer och revisorsersättare”. Detta innebär att ”som förtroendevald räknas endast innehavare av uppdrag inom den strikt kommunalrättsliga sektorn” (Gustafsson 1999). I denna rapport har vi utgått från kommunallagens definition, vilket bland annat innebär att vi inte inkluderat personer som ingår i styrelser i kommunala bolag. Vi har även valt att definiera bort personer som innehar uppdrag i nämnder som ej regleras i kommunallagen, vilket bland annat innebär att statliga samarbetsorgan på lokal nivå, som arbetsmarknadsnämnder, inte ingår i populationen. En förteckning över de kommunala och landstingskommunala uppdrag som ingår i undersökningens population ges i rapportens bilaga.

Rapporten kan delas in i två delar, där den första delen, ”Hur många politiker och hur många uppdrag?” är rent deskriptiv. I denna del besvaras frågan om hur många de förtroendevalda är och hur många uppdrag de har. Den andra delen, ”Vilka är de förtroendevalda?” behandlar frågan om social representativitet, och här genomförs flera analyser där politikerkåren jämförs med väljarna med avseende på egenskaper som kön, ålder och utländsk bakgrund. Dessutom studeras representativiteten över tid, samt inom partierna. En mer ingående analys genomförs i syfte att förklara varför vissa kommuner är mer representativa än andra. Efter detta presenteras analyser av huruvida vissa underrepresenterade grupper, som kvinnor och invandrare, är ännu sämre representerade inom vissa politiska fackområden, samt på högre poster. En analys genomförs även för att undersöka vilka personer som blir ordförande i kommunernas nämnder.

2. Hur många politiker och hur många uppdrag?

I den här delen av rapporten presenterar vi statistik som beskriver antalet politiker och antalet uppdrag i kommuner och landsting. Vi presenterar även uppgifter om hur många uppdrag de förtroendevalda har samt jämför våra uppgifter från 2003 års undersökning med den statistik som finns tillgänglig för tidigare år.

2.1. Antal förtroendevalda

I tabell 2.1 presenteras det totala antalet förtroendevalda i kommunerna, samt det genomsnittliga antalet förtroendevalda per kommun under efterkrigstiden. Tabellen visar att det totala antalet förtroendevalda har minskat stadigt sedan 1951. Sedan 1999 har det totala antalet förtroendevalda minskat med ungefär 2 300 personer. Det totala antalet förtroendevalda är idag ungefär 42 200, vilket är en femtedel av det totala antal personer som hade förtroendeuppdrag 1951. Regeringens målsättning att antalet förtroendevalda skall öka har således inte uppnåtts 2003 – politikerkåren har snarare fortsatt att bli mindre. Dock bör det påpekas att den minskning som har skett under 1990-talet inte är av samma storleksordning som vi såg under 1980-talet, då politikerkåren minskade med ungefär 20 000 personer.

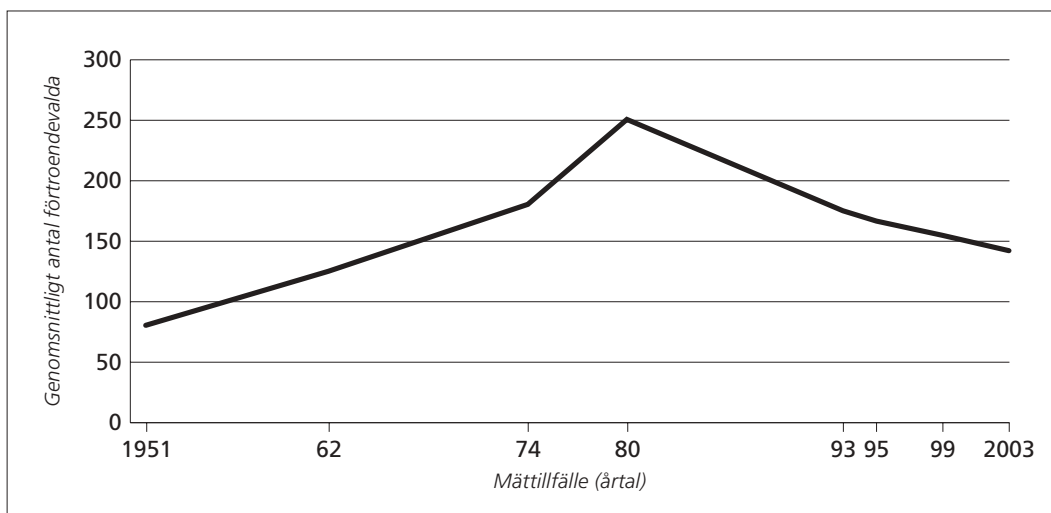
Det genomsnittliga antalet förtroendevalda per kommun följer inte samma entydiga trend, vilket kan utläsas av tabell 2.1, samt i den kurva som redovisas i figur 2.1. Under 1950- och 1960-talets kommunsammanslagningar minskade antalet kommuner från ungefär 2 500 till 278 kommuner år 1974. Den ökade kommunstorleken förde med sig en viss ökning av antalet förtroendevalda per kommun även om den totala politikerkåren kraftigt reducerades. Sedan 1980 har dock det genomsnittliga antalet förtroendevalda per kommun minskat vid varje undersökningstillfälle. I 2003 års undersökning är det genomsnittliga antalet förtroendevalda 146 personer, vilket är avsevärt färre än 1980-talets genomsnitt på 250 förtroendevalda. En förklaring till detta kan vara att kommunerna idag har större frihet att omstrukturera i sin organisation, och att antalet nämnder därmed minskat. Förklaringar till denna trend kommer att diskuteras utförligare senare i rapporten då vi diskuterar hur antalet uppdrag förändrats över tid (se sidan 8).

TABELL 2.1. TOTALT OCH GENOMSNIITTLIGT ANTAL POLITIKER I KOMMUNERNA 1951–2003

År	Antal kommuner	Förtroendevalda per kommun	Summa
1951	2 500	80	200 000
1962	1 000	125	125 000
1974	278	180	50 000
1980	279	250	70 000
1993	286	175	50 000
1995	288	166	48 000
1999	289	154	44 500
2003	290	146	42 231

Källor: Gustafsson 1999; Gustafsson 1970; Wallin, Bäck & Tabor 1981; SOU 1993:90; Svenska Kommunförbundet 1996; Hagevi 1999 (siffrorna är approximativa).

FIGUR 2.1. DET GENOMSNITTLIGA ANTALET FÖRTROENDEVALDA PER KOMMUN ÖVER TID

Källor: Gustafsson 1999; Gustafsson 1970; Wallin, Bäck & Tabor 1981; SOU 1993:90; Svenska Kommunförbundet 1996; Hagevi 1999 (siffrorna är approximativa).

Antalet förtroendevalda hänger givetvis samman med storleken på en kommun. I tabell 2.2 nedan redovisas ett antal exempel på hur många förtroendevalda landets största, medelstora och minsta kommuner har. I Stockholms stad, landets största kommun finns till exempel 714 förtroendevalda, medan landets minsta kommun, Bjurholm, bara har 67 förtroendevalda. Det lägsta antalet förtroendevalda återfinns i Ljusnarsberg som har 61 politiker. Det stora flertalet av kommunerna (över 75 procent) har dock över 100 förtroendevalda i politikerkåren, och ungefär hälften av kommunerna har över 200 förtroendevalda. Ett exempel på en kommun med ett genomsnittligt antal politiker är Ale kommun med 146 förtroendevalda. Data visar tydligt att det finns en stark samvariation mellan befolkningens storlek och antalet politiker i kommunerna, vilket innebär att stora kommuner oftast har många förtroendevalda och att små kommuner generellt sett har få förtroendevalda.¹

TABELL 2.2. EXEMPEL PÅ KOMMUNER MED VARIERANDE ANTAL FÖRTROENDEVALDA

Kommun	Befolkningens storlek	Antal förtroendevalda	Antal inv. per politiker
Stockholm	758 148	714	1 062
Göteborg	474 921	605	785
Växjö	75 036	273	275
Kalmar	60 066	187	321
Upplands Väsby	37 444	171	219
Ale	25 835	146	177
Hedemora	15 584	142	110
Pajala	7 206	98	74
Bjurholm	2 608	67	39
Ljusnarsberg	5 482	61	90

¹ Korrelationen (Pearson's r) mellan befolkningens storlek och antalet förtroendevalda i kommunerna är 0,85 (signifikant på 99 procents säkerhetsnivå).

En intressant fråga i sammanhanget är hur många invånare det går på en politiker, vilket kan sägas vara en indikator på hur stora kontaktytor politiker och väljare har. Tanken är att ju färre invånare per politiker, desto större är chansen att de kommer att ha kontakt med varandra. Antal invånare per politiker i ett urval kommuner presenteras i tabell 2.2. Dessa siffror visar att de stora kommunerna har ett stort antal invånare per politiker i jämförelse med mindre kommuner, där till exempel Bjurholm bara har 39 invånare per politiker. Detta indikerar att kontaktytorna mellan väljare och valda är mindre i stora kommuner och större i små kommuner, trots att det totala antalet förtroendevalda är större i de stora kommunerna.

De förtroendevalda i landstingen har inte studerats i lika stor utsträckning som de kommunalt förtroendevalda, vilket innebär att det finns sämre möjligheter att presentera statistik om landstingen över tid. Vi kommer därför att fokusera på att presentera antalet politiker år 2003. Det totala antalet förtroendevalda i landstingen är 4 592. Det genomsnittliga antalet förtroendevalda per landsting är 230 personer. Variationen mellan landsting är dock stor. De stora regionerna ligger i topp med 458 förtroendevalda i Skåne och så många som 685 förtroendevalda i Västra Götalandsregionen. Det lägsta antalet förtroendevalda återfinns i Jönköpings läns landsting med 113 förtroendevalda. I tabell 2.3 presenteras antalet förtroendevalda i alla de 20 landstingen. Denna tabell redovisar även antalet invånare per landstingspolitiker. Dessa siffror visar att antalet invånare per förtroendevald är avsevärt mycket större i Stockholms läns landsting än i de andra landstingen, och att antalet invånare per politiker är som lägst i landets minsta landsting, Jämtland.

TABELL 2.3. ANTAL FÖRTROENDEVALDA I LANDSTINGEN 2003

<i>Landsting/region</i>	<i>Befolkningens storlek</i>	<i>Antal förtroendevalda</i>	<i>Antal inv. per politiker</i>
Jönköping	327 971	113	2 902
Södermanland	259 006	122	2 123
Jämtland	127 947	135	948
Blekinge	149 875	138	1 086
Kronoberg	176 978	144	1 229
Västernorrland	244 319	181	1 350
Kalmar	234 627	185	1 268
Uppsala	298 655	186	1 606
Dalarna	276 636	186	1 487
Västmanland	258 912	186	1 392
Norrbottnen	253 632	194	1 307
Örebro	273 412	194	1 409
Västerbotten	255 230	201	1 270
Halland	278 551	203	1 372
Gävleborg	277 012	204	1 358
Värmlands	273 419	211	1 296
Östergötland	413 438	211	1 959
Stockholm	1 850 467	421	4 395
Skåne	1 145 090	481	2 381
Västra Götaland	1 508 230	696	2 167
<i>Totalt</i>	<i>8 883 407</i>	<i>4 592</i>	

2.2. Antal politiska uppdrag

Frågan är om minskningen av antalet förtroendevalda i kommunerna hänger samman med en minskning av antalet uppdrag i kommunerna – har antalet förtroendeuppdrag minskat sedan 1999? Svaret på denna fråga ges i tabell 2.4, där vi presenterar antalet ordförande, ledamöter och ersättare i kommunerna 1999 och 2003. Vi presenterar även det totala antalet uppdrag i kommunerna som har minskat från ungefär 68 500 till ungefär 66 600. Alltså ser vi en minskning av det totala antalet uppdrag med ungefär 2 000 uppdrag under de senaste fyra åren.

Minskningen av antalet uppdrag är relativt jämnt fördelad över olika typer av uppdrag, det vill säga det har skett en minskning av antalet ordförande, antalet ledamöter och antalet ersättare i kommunala nämnder och styrelser. Att antalet ordförande har minskat i kommunerna sedan 1999 illustrerar tydligt att det totala antalet nämnder har minskat.² Den trend som tidigare forskning visat på med ett minskat antal nämnder (se t ex Hagevi 1999), och därmed ett minskat antal uppdrag i kommunerna har alltså fortsatt även under den senaste mandatperioden.

Tabell 2.4 illustrerar även hur antalet förtroendeuppdrag i kommunerna är fördelat över olika typer av poster. Ungefär 45 procent av förtroendeuppdragen är ordinarie poster och samma andel av uppdragen är ersättarposter. 4 procent av uppdragen är ordförandeposter, och 6 procent är vice ordförandeposter. Att antalet vice ordförandeposter är större än antalet ordförandeposter illustrerar det faktum att vissa kommuner har nämnder med fler än en vice ordförandepost, vilket i de allra flesta fallen innebär att man har en förste och en andre vice ordförande. I några få fall finns så många som tre vice ordförande i en och samma nämnd.

Uppgifter över antalet uppdrag för ordinarie ledamotsposter har samlats in sedan mitten av 1960-talet och vi kan därmed studera förändringen av det totala antalet ordinarie uppdrag över en längre tidsperiod. I figur 2.2 redovisas dessa siffror. Figuren illustrerar tydligt att den kraftigaste minskningen av de kommunala förtroendeuppdragen skedde under 1960-talet, då antalet kommuner reducerades kraftigt i samband med kommun-sammanslagningarna. Efter att ha ökat något under slutet av 1970-talet, i och med tillkomsten av lokala organ som kommunaldelsnämnder, vars syfte var att bredda förtroendemannakåren, har det totala antalet ordinarie uppdrag reducerats vid varje mättilfälle. Under de senaste två årtiondena har således antalet uppdrag minskat stadigt. Agne Gustafsson (1999) förklarar minskningen av antalet uppdrag under 1980-talet som en följd av den försöksverksamhet som innebar möjligheter till en friare nämndorganisation.

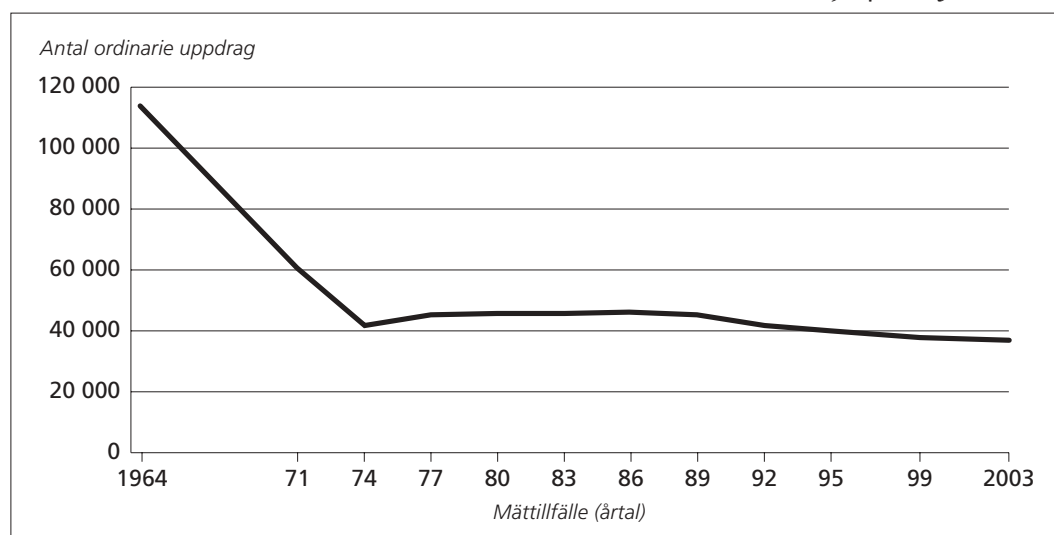
TABELL 2.4. ANTAL KOMMUNALA FÖRTROENDEUPPDRAG 1999 OCH 2003

	1999	2003	Förändring
Ordförande	3 044 (4%)	2 933 (4%)	-111
Vice ordförande	4 121 (6%)	4 030 (6%)	-91
Övriga ordinarie ledamöter	30 559 (45%)	29 960 (45%)	-599
Ersättare	30 750 (45%)	29 689 (45%)	-1 061
<i>Totalt</i>	<i>68 474 (100%)</i>	<i>66 612 (100%)</i>	<i>-1 862</i>

Källa för 1999 års undersökning: Hagevi 1999. Andel av det totala antalet uppdrag ges inom parentes.

² Detta kan utläsas i tabell 2.4 i och med att det bara finns en ordförande i varje nämnd.

FIGUR 2.2. ANTAL ORDINARIE FÖRTROENDEUPPDRAG I KOMMUNERNA 1964–2003

Källor: Gustafsson 1999; Wallin, Bäck & Tabor 1981; Svenska Kommunförbundet 1996; Hagevi 1999.

Minskningen av antalet förtroendeuppdrag under 1990-talet förklaras av den nya kommunallagen 1991 som gav kommunerna större frihet att omstrukturera sin organisation och därmed frihet att minska antalet nämnder. Att antalet nämnder minskade snarare än ökade då kommunerna gavs större frihet att utforma sin organisation förklaras sannolikt av att man såg dessa omstruktureringar som en möjlighet att effektivisera den kommunala verksamheten (se Gustafsson 1999).

När det gäller de landstingskommunala förtroendeuppdragen har vi sämre möjligheter att studera huruvida antalet förtroendevalda har ökat eller minskat över tid. Vi vet dock att det totalt sett finns ungefär 7 000 uppdrag i landstingen. Hur dessa fördelas på olika typer av poster presenteras i tabell 2.5 nedan. Liksom i kommunerna är den större delen av uppdragen i landstingen ordinarie poster, eller ersättaruppdrag, och det finns något fler vice ordförande än ordförande.

Antalet förtroendeuppdrag i kommuner och landsting samvarierar i hög utsträckning med antalet förtroendevalda, vilket skulle kunna tolkas som att det är minskningen av antalet uppdrag som lett till ett minskat antal politiker. Antalet uppdrag samvarierar även med befolkningens storlek i kommuner och landsting, vilket innebär att små kommuner och landsting har få uppdrag, medan stora kommuner och landsting har många uppdrag, vilket inte är speciellt förvånansvärt.³

TABELL 2.5. ANTAL LANDSTINGSKOMMUNALA FÖRTROENDEUPPDRAG 2003

	<i>Antal förtroendeuppdrag</i>	<i>Andel förtroendeuppdrag</i>
Ordförande	238	3 %
Vice ordförande	330	5 %
Övriga ordinarie ledamöter	3 152	45 %
Ersättare	3 341	47 %
<i>Totalt</i>	<i>7 061</i>	<i>100 %</i>

³ Korrelationen (Pearson's r) mellan antalet politiker och antalet uppdrag i kommuner och landsting är 0,99. Korrelationen mellan antalet uppdrag och storleken på befolkningen är 0,84 i kommunerna, och 0,91 i landstingen. Alla samband är signifikanta på 99 procents säkerhetsnivå.

2.3. Uppdragskoncentration

I beskrivningen ovan är det redovisade antalet förtroendeuppdrag större än antalet förtroendevalda i kommuner och landsting. I kommunerna är det totala antalet uppdrag 66 612, och det totala antalet förtroendevalda är 42 231. Anledningen till att dessa siffror inte överensstämmer är att en och samma person kan ha flera uppdrag. Inom forskningen har denna egenskap kallats uppdragskoncentration, eller mångsyssleri (Bäck 1993). I detta avsnitt kommer vi att beskriva uppdragskoncentrationen bland de förtroendevalda i kommuner och landsting.

I tabell 2.6 redovisar vi hur stor andel av de förtroendevalda det är som innehar ett eller flera förtroendeuppdrag i kommunerna. Vi jämför även dessa siffror med den undersökning som genomfördes 1999. Tabellen illustrerar att flertalet av de förtroendevalda, närmare bestämt 57 procent, endast har ett förtroendeuppdrag. Det finns dock en relativt stor grupp förtroendevalda, 31 procent, som har två kommunala uppdrag. Ungefär 12 procent av politikerna har tre uppdrag eller fler. Andelen som har två eller fler uppdrag har ökat med 3 procentenheter sedan 1999, vilket innebär att uppdragskoncentrationen inte har ökat i någon större utsträckning bland de förtroendevalda i kommunerna under de senaste åren.⁴

Tidigare studier av uppdragskoncentrationen bland de förtroendevalda i kommunerna har funnit att det i första hand är fullmäktige och kommunstyrelse som ”knyts samman med överlappande medlemskap”. Henry Bäck (1993) finner i en undersökning genomförd i början av 1990-talet att av kommunstyrelsens ledamöter var ungefär 90 procent fullmäktigeledamöter. Samma mönster återfinns i denna studie, det vill säga de flesta (91 procent) av kommunstyrelsens ledamöter har även uppdrag som ledamöter i kommunfullmäktige. Även annan form av överlappning sker dock givetvis. Ungefär 60 procent av kommunfullmäktiges ledamöter har till exempel även något uppdrag i kommunens facknämnder.

Uppdragskoncentrationen kan även studeras genom att man räknar ut det genomsnittliga antalet uppdrag som de förtroendevalda har. Hagevi (1999) redovisar att uppdragskoncentrationen har ökat mellan 1995 och 1999 i och med att det genomsnittliga antalet uppdrag per person ökade från 1,4 uppdrag 1995 till 1,54 uppdrag 1999. Det genomsnittliga antalet uppdrag per person i 2003 års undersökning är 1,58. Vi ser alltså en viss ökning av uppdragskoncentrationen under den senaste mandatperioden. I figur 2.3 presenterar vi det genomsnittliga antalet uppdrag över tid genom att jämföra vårt genomsnitt med tidigare studiers.

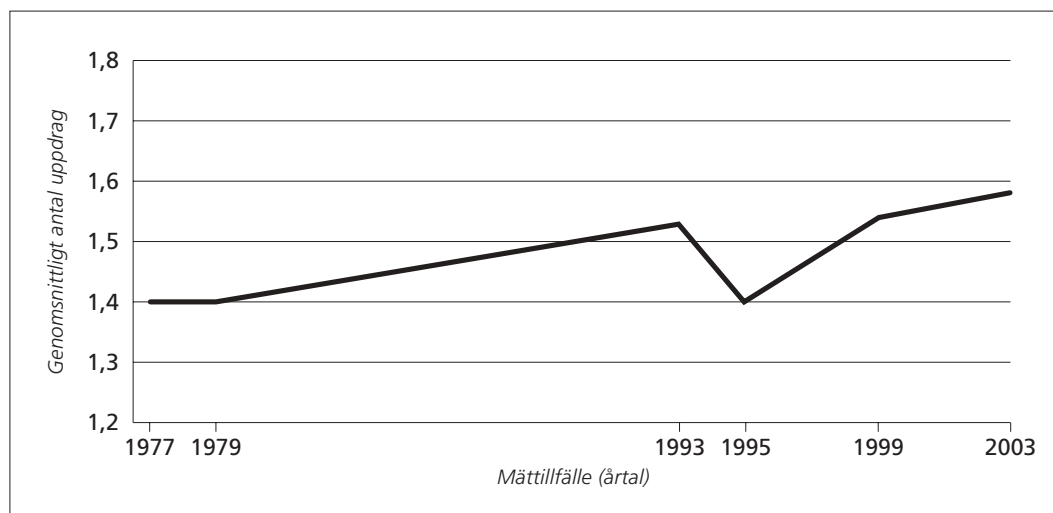
TABELL 2.6. ANDEL KOMMUNALT FÖRTROENDEVALDA PER ANTAL UPPDRAG 1999 OCH 2003

	1999	2003	Förändring
1 uppdrag	60 %	57 %	-3
2 uppdrag	30 %	31 %	+1
3 uppdrag	9 %	10 %	+1
4 uppdrag eller mer	1 %	2 %	+1
Summa procent	100 %	100 %	

Källa för 1999 års undersökning: Hagevi 1999.

⁴ De förtroendevalda kan givetvis ha fler uppdrag i kommunen som faller utanför vår definition av ett kommunalt förtroendeuppdrag, som t ex uppdrag i kommunala bolagsstyrelser.

FIGUR 2.3. UPPDRAGSKONCENTRATION 1977–2003

Källor för tidigare undersökningar: Bäck 1993; Hagevi 1999.

Figur 2.3 illustrerar att det inte skett någon konstant ökning av koncentrationen av uppdrag i kommunerna. Det genomsnittliga antalet uppdrag per person varierar mellan 1,4 och 1,6 under hela undersökningsperioden (1977–2003), och trots att det skett en viss ökning av uppdragskoncentrationen sedan 1999 års studie är det svårt att uttala sig om detta skall ses som en långsiktig ökande trend eller inte.⁵

Låt oss gå över till att studera uppdragskoncentrationen i landstingen. Det genomsnittliga antalet uppdrag per förtroendevald i landstingen är 1,54. I tabell 2.7 presenterar vi andelen av de förtroendevalda i landstingen som har ett eller flera uppdrag. Majoriteten av de förtroendevalda i landstingen har endast ett uppdrag. 37 procent av landstingspolitikerna har två uppdrag, och 8 procent har tre uppdrag eller fler. Fördelningen av uppdrag bland landstingspolitikerna är alltså relativt lik den fördelning som redovisas för de förtroendevalda i kommunerna.

En intressant fråga är också hur många av landstingspolitikerna det är som också har kommunala uppdrag. Vi finner att 2 741 landstingspolitiker, eller 60 procent av de förtroendevalda i landstingen, även har ett kommunalt uppdrag, vilket innebär att det finns en betydande överlappning mellan de personer som har uppdrag i kommuner och landsting. En tänkbar förklaring till denna överlappning är att kommunerna har intresse av att bevaka det som händer i landstingen. Med det material som vi har tillgängligt kan vi inte avgöra om denna förklaring är riktig.

TABELL 2.7. ANDEL LANDSTINGSKOMMUNALT FÖRTROENDEVALDA PER ANTAL UPPDRAG 2003

	<i>Antal förtroendevalda</i>	<i>Andel förtroendevalda</i>
1 uppdrag	2 542	55 %
2 uppdrag	1 680	37 %
3 uppdrag	322	7 %
4 uppdrag eller mer	48	1 %
<i>Summa</i>	<i>4 592</i>	<i>100 %</i>

⁵ Den variation som redovisas över tid kan även tänkas förklaras av mätfel, eller att det finns en skillnad mellan studiernas undersökningsdesign (vissa studier är urvalsundersökningar).

3. Vilka är de förtroendevalda?

3.1. Varför studera social representativitet?

I detta avsnitt kommer vi att studera den sociala representativiteten bland de förtroendevalda i kommuner och landsting. Varför skall vi intressera oss för den sociala representativiteten bland de förtroendevalda? Flera argument har förts fram som skäl till varför olika sociala grupper bör vara representerade. Inom forskningen brukar ofta Helga Hernes (1987) tre argument för kvinnorepresentation lyftas fram: (1) Kvinnor bör vara representerade eftersom de är en *resurs* för beslutsfattandet då kvinnor har andra erfarenheter och egenskaper än män. Enligt detta argument bör kvinnor delta eftersom detta kan förbättra beslutsfattandet. (2) Kvinnor bör vara representerade eftersom kvinnor har andra *intressen* än män, och dessa intressen blir inte tillgodosedda om de själva inte har möjlighet att delta. (3) Det är *orättvist* om kvinnor inte representeras bland de folkvalda (se även Phillips 1995).

Hernes lyfter alltså fram tre olika typer av argument för social representativitet, resursargument, intresseargument och rättviseargument. Dessa tre argument kan givetvis tillämpas på andra grupper än kvinnor. Man kan till exempel argumentera för att invandrare bör vara representerade för att de har värdefulla erfarenheter som kan bidra till att bättre beslut fattas, eller att invandrare bör vara representerade på grund av rättviseskäl. Man skulle även kunna hävda att personer med utländsk bakgrund bör vara representerade för att de har andra intressen än infödda.

Dessa olika argument kan kopplas till olika demokratisyner, eller olika kriterier för att utvärdera ett politiskt system. Henry Bäck (1993) beskriver två olika kriterier för att bedöma huruvida ett system är demokratiskt eller ej. Det första kriteriet handlar om att utvärdera systemets *förmåga att leverera*, och Hernes resursargument och intresseargument kan kopplas till detta kriterium. Här handlar det alltså om att social representativitet är viktigt för att det politiska systemet skall kunna leverera de bästa besluten, och för att folkviljan skall kunna förverkligas (Esaïsson 2003). Det andra kriteriet handlar om att utvärdera de *processer* som omvandlar medborgarnas preferenser till förd politik. Hernes rättviseargumentet kan knytas till detta kriterium. I ett demokratiskt system måste det finnas en rättvis procedur för hur representanter utses, och om vi inte har social representativitet kan det vara ett tecken på att någon samhällelig grupp inte behandlats rättvist.

Även andra argument för social representativitet har förts fram i debatten. Audun Offerdal (2003) argumenterar för att det i en representativ demokrati är viktigt att alla väljare har effektiva och lika möjligheter att påverka sina representanter. Offerdal menar att möjligheten att påverka representanternas beslut beror på om väljarna är representerade av personer med samma bakgrund som de själva. Tanken är att det är lättare att framföra synpunkter och påverka de politiska besluten om representanterna har samma erfarenheter som väljaren själv. Även i detta avseende skulle det alltså vara viktigt med en hög social representativitet.

Det finns dock forskare som inte skulle hålla med om att social representativitet är betydelsefullt. Enligt Joseph Schumpeters (1942) valdemokratimodell består den enda nödvändiga kontakten mellan väljare och valda i att väljarna utkräver ansvar i efterhand

genom politiska val. Enligt en sådan modell finns det inget egenvärde i att uppnå hög social representativitet, eftersom väljarna i valen har möjlighet att avsätta de styrande som de inte anser gör sitt jobb. En annan typ av argumentation mot att fokusera på den sociala representativiteten förs av forskare som hävdar att åsiktsöverensstämmelsen mellan väljare och valda är av större vikt än den sociala representativiteten. Jörgen Westerståhl (1985) argumenterar till exempel att utan åsiktsöverensstämmelse kan inte folkviljan förverkligas. Om vi bara tar hänsyn till intresseargument, så skulle det enligt det här perspektivet inte vara viktigt att kvinnor deltar i de politiska organen om kvinnor och män har samma åsikter.

Vi menar dock att åsiktsrepresentativitet inte är ett tillräckligt kriterium för att utvärdera ett politiskt system, eftersom man fortfarande kan hävda att proceduren för tillsättande av poster inte är rättvis om inte alla grupper är representerade. Man kan dessutom hävda att även om de valda har samma åsikter som väljarna kan social representativitet vara värdefullt då det skänker legitimitet åt systemet. Legitimitet kan ses som ett yttersta värde som demokratiska system bör generera (Gilljam & Hermansson 2003). Slutsatsen är alltså att social representativitet är en egenskap som bör känneteckna en demokrati, och detta motiverar en studie av den sociala representativiteten bland de förtroendevalda i kommuner och landsting.

Vilka resultat kan vi då förvänta oss i en sådan studie? I regeringens proposition *Demokrati för det nya seklet* anges att ett viktigt mål är att snedrekryteringen bryts och att underrepresenterade grupper, som unga och personer med utländsk bakgrund får förtroendeuppdrag. I propositionen anges även flera möjliga strategier för att den sociala representativiteten skall förbättras bland de förtroendevalda i kommuner och landsting. En strategi är att skapa fler förtroendeuppdrag, och därigenom öka antalet förtroendevalda i kommuner och landsting, vilket i sin tur skulle kunna leda till att snedrekryteringen bryts. Vi har i det föregående avsnittet visat att antalet förtroendeuppdrag och antalet förtroendevalda har fortsatt att minska under den senaste mandatperioden. Innebär detta att vi inte heller bör förvänta oss att regeringens mål att bryta snedrekryteringen har uppfyllts?

Så behöver givetvis inte vara fallet. Regeringen anger även andra strategier för att förbättra den sociala representativiteten bland de förtroendevalda, bland annat argumenterar man för att praktiska hinder för att ta på sig förtroendeuppdrag bör undanröjas, och för att partiernas rekryteringsarbete bör omfatta en vidare krets än de som redan är aktiva i politiska partier. Vi har på basis av de data som vi har tillgängliga ingen möjlighet att undersöka om några åtgärder genomförts för att undanröja praktiska hinder för att till exempel utrikes födda skall kunna ta på sig förtroendeuppdrag, eller om partierna har förändrat sina rekryteringsstrategier.

Det vi kan undersöka med hjälp av de data som SCB samlat in under 2003 är hur socialt representativa de förtroendevalda är, och det är denna fråga som vi kommer att fokusera på i resten av rapporten. Vi kommer här studera den sociala representativiteten bland de förtroendevalda 2003 med avseende på egenskaperna kön, ålder, födelseland, medborgarskap, utbildning, inkomst, arbetssituation och anställningssektor. Vi kommer även att göra en jämförelse med de data som finns tillgängliga för tidigare tillfällen för att kunna uttala oss om den sociala representativiteten med avseende på egenskaper som kön, ålder och födelseland har förändrats under den senaste mandatperioden. I denna del av rapporten genomförs även en studie av hur socialt representativa de politiska partierna är, och en studie av representativiteten i olika typer av facknämnder och på höga poster.

3.2. Hur väl är olika grupper representerade?

3.2.1. Hur ser representativiteten ut idag?

I tabell 3.1 presenteras en översikt över den sociala representativiteten bland de kommunalt förtroendevalda med avseende på egenskaper som kön, ålder, utländsk bakgrund, utbildning och anställningssektor. I tabellen presenterar vi olika gruppers andelar bland de förtroendevalda och i den valbara befolkningen. Andelarna avser ett genomsnitt av kommunerna, vilket innebär att alla kommuner får samma vikt oavsett befolkningens storlek. Vi anser att det ger en bättre bild av representativiteten i landets kommuner, men det innebär samtidigt att andelarna kan skilja sig något från uppgifter som gäller riket totalt. Vidare presenterar vi även en procentdifferens som uttrycker skillnaden mellan gruppens andel bland de förtroendevalda och gruppens andel i den valbara befolkningen. En negativ procentdifferens innebär att gruppen är underrepresenterad i politiker kåren, och en positiv procentdifferens skall tolkas som att gruppen är överrepresenterad.

I tabell 3.1 redovisar vi även ett annat mått som beskriver representativiteten, en representationskvot. Detta mått visar kvoten mellan varje grupps andel av de förtroendevalda och dess andel av den valbara befolkningen. Denna kvot kan teoretiskt sett få ett värde på 0 och uppåt. Om en grupps andel av politikerna är lika stor som andelen i befolkningen får gruppen en representationskvot på 1. Alla underrepresenterade grupper får därmed ett värde under 1, medan grupper som är överrepresenterade får ett värde över 1. Representationskvoten i tabell 3.1 är ett genomsnitt av de 290 kommunernas representationskvoter. Ett alternativ skulle ha varit att presentera en representationskvot för hela riket. Vi anser dock att representationskvoten är ett mått som bör vara knutet till kommunen, det vill säga måttet bör visa hur representativa politikerna i en kommun är för kommunens befolkning. Genomsnittet över alla kommuner illustrerar en medelkommun.

Låt oss börja med att studera den sociala representativiteten med avseende på egenskaperna kön, ålder och utländsk bakgrund. Tidigare forskning har visat att kvinnor, invandrare, unga och de allra äldsta är underrepresenterade bland de kommunalt förtroendevalda (se t ex Svenska Kommunförbundet 2000). När det gäller könsrepresentativiteten visar våra resultat på att kvinnor även 2003 är en underrepresenterad grupp. Kvinnor utgör bara 40 procent av politiker kåren, trots att kvinnor utgör hälften av den valbara befolkningen. Kvinnors underrepresentation illustreras av en negativ procentdifferens (-10) och en kvot under ett (0,80).

Även åldersrepresentativiteten följer samma mönster som i tidigare forskning. Unga (18–29) och äldre (över 65 år) är underrepresenterade, medan medelålders (50–64) är överrepresenterade bland de förtroendevalda. När det gäller utländsk bakgrund kommer vi att återkomma till mer specifik information om olika invandrargrupper, men vi kan utifrån tabell 3.1 konstatera att utländska medborgare och utrikes födda är underrepresenterade. Valbara utländska medborgare utgör ungefär 5 procent av genomsnittskommunens befolkning, men de utgör bara 1 procent av politikerna. Utrikes födda utgör 10 procent av en genomsnittlig kommuns befolkning, men bara 7 procent av politikerna. Slutsatsen är alltså att samma mönster som man har funnit i tidigare forskning återfinns här – kvinnor, unga, äldre och invandrare är underrepresenterade bland kommunpolitikerna.

TABELL 3. I. SOCIAL REPRESENTATIVITET BLAND DE KOMMUNALT FÖRTROENDEVALDA

	<i>Andel politiker</i>	<i>Andel befolkning</i>	<i>Representativitet</i>	
			<i>Procentdifferens</i>	<i>Kvot</i>
<i>Kön</i>				
Män	60 %	50 %	+10	1,20
Kvinnor	40 %	50 %	-10	0,80
<i>Ålder</i>				
18–29 år	6 %	16 %	-10	0,40
30–49 år	35 %	34 %	+1	1,06
50–64 år	46 %	26 %	+20	1,73
65 år och uppåt	13 %	24 %	-11	0,55
<i>Medborgarskap</i>				
Svenskt	99 %	96 %	+3	1,02
Utländskt	1 %	14 %	-3	0,41
<i>Födelseland</i>				
Sverige	93 %	90 %	+3	1,04
Övriga länder	7 %	10 %	-3	0,72
<i>Utbildning</i>				
Förgymnasial (låg)	15 %	28 %	-13	0,52
Gymnasial (medel)	45 %	51 %	-6	0,88
Eftergymnasial (hög)	40 %	21 %	+19	1,95
<i>Inkomst</i>				
Låg (1–153 000)	16 %	40 %	-24	0,41
Medel (153 001–270 911)	46 %	43 %	+3	1,05
Hög (270 912 och uppåt)	38 %	17 %	+21	2,33
<i>Arbetsituation</i>				
Arbetslös	10 %	9 %	+1	1,07
Anställd	90 %	91 %	-1	0,99
<i>Anställningssektor</i>				
Privat	49 %	59 %	-10	0,83
Statlig	10 %	7 %	+3	1,78
Kommun/landsting	42 %	34 %	+8	1,27

Kommentar: Andelar bland de förtroendevalda, samt andelar i befolkningen är genomsnittliga andelar i de 290 kommunerna. Observera att representationskvoterna inte går att räkna ut från andelarna som anges i tabellen, utan anger genomsnittet över alla kommunernas representationskvoter. All befolkningsstatistik är för den röstberättigade befolkningen och är tagna från SCB:s register.

När det gäller socioekonomiska egenskaper som utbildning och inkomst indikerar tidigare forskning att lågutbildade och låginkomsttagare är dåligt representerade bland de förtroendevalda (se Svenska Kommunförbundet 2000). I 2003 års studie är personer med förgymnasial utbildning underrepresenterade, och personer med högskoleutbildning överrepresenterade. Bland politikerna har 15 procent enbart förgymnasial utbildning, trots att denna grupp utgör 30 procent av befolkningen. Även låginkomsttagare är underrepresenterade. Personer med låg inkomst utgör 16 procent av de förtroendevalda, trots att de utgör 40 procent av befolkningen.

När det gäller yrke, så har tidigare forskning visat att offentliganställda är överrepresenterade och att privatanställda är underrepresenterade bland de förtroendevalda i kommunerna. Tidigare forskning har även funnit att arbetare är dåligt representerade, och att tjänstemän och jordbrukare är överrepresenterade (se t ex Bäck 1993; Svenska Kommunförbundet 2000). I 2003 års studie finner vi ett liknande mönster. Anställda i

den offentliga sektorn är kraftigt överrepresenterade bland de förtroendevalda, medan privatanställda är underrepresenterade. I tabell 3.1 presenteras även information om arbetslösa.⁶ Den positiva procentdifferensen (+1) tyder på att arbetslösa är något överrepresenterade bland de förtroendevalda i kommunerna. Denna överrepresentation är dock relativt liten.⁷

För att sammanfatta den information som ges i tabell 3.1 kan man förenklat säga att den typiske kommunpolitikern är en medelålders man som är född i Sverige, som har gått ut gymnasiet, och som har en medelinkomst. Underrepresenterade grupper bland de förtroendevalda i kommunerna är kvinnor, unga, äldre, utrikes födda, utländska medborgare, lågutbildade, låginkomsttagare och privatanställda. Överrepresenterade grupper bland de förtroendevalda är framför allt män, medelålders, högutbildade, höginkomsttagare och offentliganställda.

Låt oss nu gå över till att titta lite närmare på gruppen med utländsk bakgrund. 10 procent av genomsnittskommunens befolkning är född utomlands. I tabell 3.1 visar vi att denna grupp är underrepresenterad bland de förtroendevalda. Frågan är om det finns något mönster inom denna grupp, det vill säga är det några grupper som är mer underrepresenterade än andra? Tidigare forskning visar att personer som är födda i något av de nordiska länderna är något överrepresenterade bland de förtroendevalda medan personer som är födda i något annat land i Europa eller utanför Europa är underrepresenterade (se Svenska Kommunförbundet 2000). I tabell 3.2 presenteras information om hur representativa de förtroendevalda är för grupper med födelseland i Norden, EU, övriga Europa och resten av världen.

Siffrorna i tabell 3.2 visar inte samma mönster bland de utrikes födda i 2003 års studie. Personer som är födda i något av de nordiska länderna är i 2003 års undersökning underrepresenterade snarare än överrepresenterade. Dessa utgör ungefär 4 procent av befolkningen, men bara 3 procent av de förtroendevalda. Det är svårt att i detta läge avgöra om det skett en reell förändring i den nordiska gruppens representation bland de förtroendevalda eller om skillnaden i jämförelse med tidigare studier beror på mättekniska skillnader mellan studierna. En skillnad mellan dessa studier är till exempel att 1999 års undersökning bygger på information om ett urval kommunpolitiker, medan 2003 års undersökning är en totalundersökning. En mer ingående studie över tid genomförs i nästa avsnitt.

TABELL 3.2. SOCIAL REPRESENTATIVITET BLAND GRUPPER MED VARIERANDE FÖDELSELAND

Födelseland	Andel politiker	Andel befolkning	Representativitet	
			Procentdifferens	Kvot
Sverige	93,3 %	90,2 %	+3,1	1,04
Norden (utom Sverige)	2,9 %	4,1 %	-1,2	0,78
EU (utom Norden)	0,8 %	1,0 %	-0,2	0,87
Övriga Europa, Sovjet	1,2 %	2,1 %	-0,9	0,64
Resten av världen	1,9 %	2,6 %	-0,7	0,70

Kommentar: Andelar bland de förtroendevalda, samt andelar i befolkningen är genomsnittliga andelar i de 290 kommunerna (gäller även representationskvoter och procentdifferenser). All befolkningsstatistik är för den röstberättigade befolkningen och är tagna från SCB:s register.

⁶ Arbetslösa definieras här som de personer som fått arbetslöshetsersättning under 2001.

⁷ Vi har inte haft någon möjlighet att studera yrke i meningen arbetare, tjänstemän osv (SEI-kod), vilket beror på att vi inte har tillgång till tillräckliga uppgifter om de förtroendevaldas yrke.

Om man jämför representationskvoter mellan olika grupper ser vi att personer som är födda i Europa utanför EU, samt i Sovjetunionen är kraftigt underrepresenterade (rk=0,64), medan personer födda i länder inom EU inte är lika underrepresenterade (rk=0,87). Denna skillnad kan bero på att vi har sett en stor invandring av personer från det forna Jugoslavien under det senaste årtiondet, och att dessa ännu inte blivit en del av det svenska politiska livet i samma utsträckning som invandrare från EU. Slutsatsen är alltså att alla invandrargrupper är underrepresenterade, och att vissa grupper, som personer från Europa utanför EU, är sämre representerade än andra.

Det finns således stora skillnader mellan olika grupper med avseende på hur väl de är representerade bland de förtroendevalda i kommunerna. Frågan är om samma mönster återfinns i alla landets kommuner, eller om det finns en betydande variation mellan kommuner? I tabell 3.3 redovisar vi procentdifferenser för de kommuner som har låg respektive hög social representation med avseende på egenskaper som kön, ålder och utländsk bakgrund. Vi ser till exempel att när det gäller kvinnors representation bland de förtroendevalda så finns det kommuner där kvinnor är kraftigt underrepresenterade, som i Eksjö där kvinnorna bara utgör 29 procent av de förtroendevalda, trots att de utgör 52 procent av kommunens befolkning (vilket ger en procentdifferens på -23). I andra kommuner, som i Hofors, är kvinnor i själva verket något överrepresenterade, och utgör 52 procent av de förtroendevalda. Även åldersrepresentativiteten varierar kraftigt mellan kommunerna, där ett flertal kommuner inte har någon politiker under 30 år, medan andra kommuner, som Norsjö, har relativt stor andel unga politiker (11 procent).

Vi ser även att representativiteten för utrikes födda och utländska medborgare varierar kraftigt mellan kommuner. I vissa kommuner, som Dorotea och Skellefteå, är utländska medborgare och utrikes födda väl representerade bland politikerna i kommunen, medan de är sämre representerade i Haparanda (illustreras av en hög negativ procentdifferens). När vi studerar mått som beskriver representativiteten för utländska medborgare och för utrikes födda bör vi dock ha i åtanke att det i vissa kommuner finns en mycket liten andel invandrade i befolkningen. Detta innebär att kommuner som Dorotea och Skellefteå, med en låg andel utrikes födda i befolkningen (4 procent), har en viss överrepresentation av utrikes födda i politikerkåren, utan att ha ett stort antal utrikes födda bland de förtroendevalda. I andra kommuner finns en mycket hög andel utrikes födda i befolkningen, som i Haparanda (47 procent), och dessa representeras inte i motsvarande utsträckning bland de förtroendevalda, trots att de utgör 26 procent av politikerna.

TABELL 3.3. KOMMUNER MED LÅG/HÖG REPRESENTATION (PROCENTDIFFERENSER)

	<i>Låg representation (min)</i>		<i>Hög representation (max)</i>	
	<i>Kommun</i>	<i>Värde</i>	<i>Kommun</i>	<i>Värde</i>
Kön (kvinnor)	Eksjö	-23	Hofors	+2
Ålder (18-29)	Dals-Ed	-16	Norsjö	-2
Medborgarskap (utländskt)	Haparanda	-18	Dorotea	+3
Födelseland (ej Sverige)	Haparanda	-21	Skellefteå	+4
Utbildning (låg)	Tomelilla	-25	t ex Nordanstig	-4
Inkomst (låg)	Ljusnarsberg	-40	t ex Lerum	-9
Arbetsituation (arbetslös)	Åsele	-8	Norsjö	+11
Anställningssektor (privat)	Haparanda	-22	Åsele	+14

Även när det gäller socioekonomiska egenskaper som utbildning och inkomst ser vi en stor variation mellan kommuner. Lågutbildade är till exempel kraftigt underrepresenterade i Tomelilla där de bara utgör 9 procent av politikerna, medan de utgör 30 procent av politikerna i Nordanstig. Vi finner även att låginkomsttagare är sämre representerade i vissa kommuner än i andra, där till exempel Ljusnarsberg har en mycket låg andel låginkomsttagare (5 procent) bland de förtroendevalda. Representativiteten för gruppen arbetslösa varierar också mellan kommuner, och vi ser till exempel att i en kommun som Åsele med en relativt hög andel arbetslösa i befolkningen (12 procent) motsvaras inte denna grups andel bland de förtroendevalda (4 procent). När det gäller anställningssektor visar det sig att i vissa kommuner är privatanställda överrepresenterade bland de förtroendevalda, medan denna grupp är kraftigt underrepresenterad i andra kommuner.

Sammantaget kan man alltså säga att representativiteten varierar kraftigt mellan kommuner med avseende på de flesta av de egenskaper som studerats här. Tabell 3.3 visar tydligt att det är olika kommuner som hamnar i kategorin med låg representation beroende på vilken egenskap vi studerar. Det finns dock en samvariation mellan flera av de olika egenskaperna som presenteras ovan. Andelen kvinnor bland de förtroendevalda samvarierar till exempel med andelen unga och andelen utrikes födda i politikerkåren. Detta talar för att det finns vissa kommuner som kännetecknas av låg representativitet i flera olika avseenden, och att flera olika grupper således är underrepresenterade i dessa kommuner.

I tabell 3.4 presenteras den sociala representativiteten bland de förtroendevalda i landstingen med avseende på de egenskaper som presenterades ovan i tabell 3.1 för de förtroendevalda i kommunerna. På motsvarande sätt som för kommunerna avser andelarna som presenteras i tabell 3.4 ett genomsnitt av Sveriges 20 landsting. En tydlig skillnad i representativiteten mellan dessa båda nivåer är att kvinnor inte är underrepresenterade i samma utsträckning i landstingen som i kommunerna. Kvinnor utgör 51 procent av befolkningen i ett genomsnittligt landsting och 48 procent bland de förtroendevalda, vilket är en avsevärt högre andel än i kommunerna där kvinnor endast utgör 40 procent av de förtroendevalda. I övrigt är skillnaderna mellan landstingspolitiker och kommunpolitiker relativt små. Unga (18–29) och äldre (över 65) är underrepresenterade bland de förtroendevalda i landstingen, medan medelålders (50–64) är kraftigt överrepresenterade, liksom i kommunerna. Liksom bland de förtroendevalda i kommunerna är utländska medborgare och utrikes födda dåligt representerade i landstingens olika organ.

När det gäller utbildning och inkomst ser mönstret också ut som bland kommunpolitikerna, det vill säga lågutbildade och låginkomsttagare är dåligt representerade bland landstingspolitikerna, medan personer med eftergymnasial utbildning och hög inkomst är överrepresenterade. Överrepresentationen av högutbildade och höginkomsttagare är i själva verket ännu kraftigare bland landstingspolitikerna än bland kommunpolitikerna, vilket illustreras av de högre representationskvoterna för högutbildade (2,22 i landstingen jämfört med 1,95 för kommunerna) och för höginkomsttagare (3,11 jämfört med 2,33). Liksom i kommunerna finns ingen större skillnad mellan andelen arbetslösa i politikerkåren och andelen arbetslösa i befolkningen. Även egenskapen anställningssektor uppvisar ett liknande mönster som i kommunerna – anställda inom kommuner och landsting är kraftigt överrepresenterade bland de förtroendevalda i landstingen, medan privatanställda är kraftigt underrepresenterade.

TABELL 3.4. SOCIAL REPRESENTATIVITET BLAND DE FÖRTROENDEVALDA I LANDSTINGEN

	Andel politiker	Andel befolkning	Representativitet	
			Procentdifferens	Kvot
<i>Kön</i>				
Män	52 %	49 %	+3	1,05
Kvinnor	48 %	51 %	-3	0,95
<i>Ålder</i>				
18–29 år	5 %	18 %	-13	0,25
30–49 år	31 %	34 %	-3	0,92
50–64 år	53 %	25 %	+28	2,09
65 år och uppåt	12 %	23 %	-11	0,50
<i>Medborgarskap</i>				
Svenskt	99 %	96 %	+3	1,03
Utländskt	1 %	4 %	-3	0,37
<i>Födelseland</i>				
Sverige	93 %	89 %	+4	1,04
Övriga länder	7 %	11 %	-4	0,68
<i>Utbildning</i>				
Förgymnasial (låg)	9 %	25 %	-16	0,35
Gymnasial (medel)	34 %	49 %	-15	0,70
Eftergymnasial (hög)	57 %	26 %	+31	2,22
<i>Inkomst</i>				
Låg (1–153 000)	10 %	39 %	-29	0,26
Medel (153 001–270 911)	35 %	43 %	-8	0,82
Hög (270 912 och uppåt)	55 %	18 %	+37	3,11
<i>Arbetsituation</i>				
Arbetslös	8 %	9 %	-1	0,88
Anställd	92 %	91 %	+1	1,01
<i>Anställningssektor</i>				
Privat	33 %	58 %	-25	0,57
Statlig	9 %	10 %	-1	0,92
Kommun/landsting	58 %	32 %	+26	1,83

Kommentar: Andelar bland de förtroendevalda, samt andelar i befolkningen är genomsnittliga andelar i de 20 landstingen. Observera att representationskvoterna inte går att räkna ut från andelarna som anges i tabellen, utan anger genomsnittet över de 20 landstingens representationskvoter. All befolkningsstatistik är för den röstberättigade befolkningen och är tagna från SCB:s register.

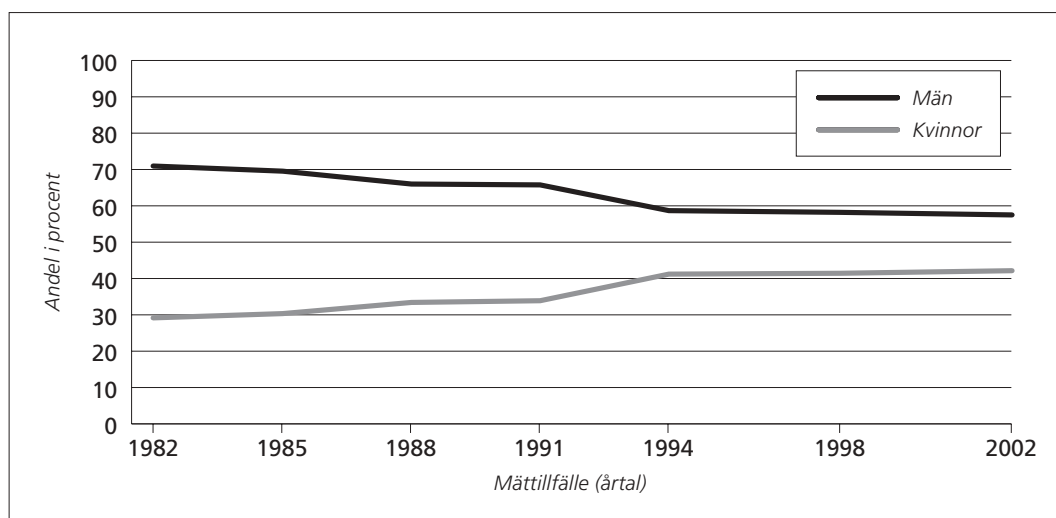
För att sammanfatta bilden av representativiteten bland de förtroendevalda i de 20 landstingen, kan man lite förenklat säga att den typiske landstingspolitikern är en medelålders svensk man eller kvinna med högskoleutbildning, som är anställd inom den offentliga sektorn, och som har en hög inkomst. Underrepresenterade grupper bland de förtroendevalda i landstingen är framför allt unga, äldre, utländska medborgare, utrikes födda, lågutbildade, låginkomsttagare och anställda inom den privata sektorn. Detta mönster av underrepresentation av grupper som till exempel unga och utrikes födda liknar således det mönster som vi fann bland kommunpolitikerna. De främsta skillnaderna mot den bild av den typiske kommunpolitikern som tecknas ovan är att kvinnor är bättre representerade bland de förtroendevalda i landstingen, och att den genomsnittlige landstingspolitikern har högre utbildning och högre inkomst än den genomsnittlige kommunpolitikern.

3.2.2. Hur har representativiteten förändrats?

En intressant fråga är hur de förtroendevaldas representativitet har förändrats över tid. Vi har konstaterat att vissa grupper är underrepresenterade, men är de skillnader som konstaterats på väg att minska eller är det tvärtom så att de ökar med tiden? Tidigare undersökningar av de kommunalt förtroendevalda har utgjorts av såväl totalundersökningar som urvalsundersökningar. Den undersökning som den här rapporten baseras på är den första totalundersökning där personnummer samlats in, vilket innebär att det är den första totalundersökning där registerstatistik har kunnat användas för att på ett mer tillförlitligt sätt beskriva politikerkåren. Skillnaderna i metod medför att jämförelser bakåt i tiden blir problematiska, bland annat finns det en risk att förändringar som upptäcks beror på mätfel eller urvalsfel snarare än reella förändringar bland de förtroendevalda. För att undvika sådana problem och för att få jämförbarhet över tid har vi därför valt att använda oss av den officiella statistiken över valda kandidater vid de allmänna valen.

Sedan valet 1982 publicerar SCB statistik över nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen. I publikationerna utnyttjas registerstatistik för att beskriva de nominerade och valda kandidaterna med avseende på olika bakgrundsvariabler. Den utveckling som beskrivs i detta avsnitt avser utvecklingen bland ordinarie ledamöter i Sveriges kommunfullmäktigen, vilka utgör en stor del av samtliga förtroendevalda i kommunerna. Vi finner ingen anledning att tro att förändringar av sammansättningen av fullmäktigeledamöterna skulle skilja sig avsevärt från hur representativiteten bland de förtroendevalda generellt sett har förändrats.⁸

FIGUR 3.1. VALDA TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE EFTER KÖN, ÅR 1982–2002

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982-2002.

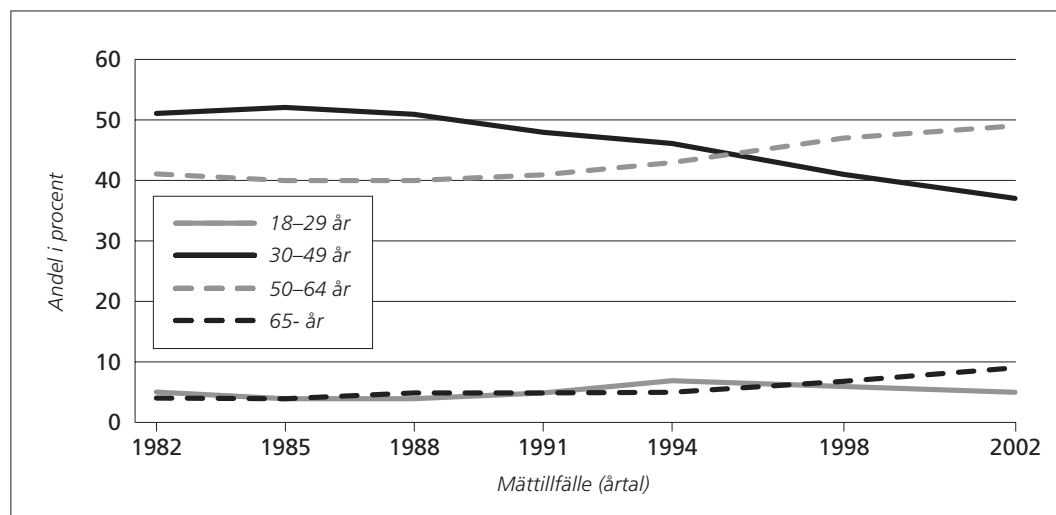
⁸ Det här avsnittet skiljer sig från övriga delar av rapporten i ytterligare ett avseende. De andelar bland fullmäktigeledamöter och i befolkningen som beskrivs här avser riket totalt och inte ett genomsnitt av kommuner respektive landsting. Det medför att vissa uppgifter kan skilja sig något från den information som presenteras på andra ställen i rapporten. Uppgifter om befolkningen gäller, precis som i övriga delar av rapporten, befolkningen som är 18 år och äldre.

Som framgår av figur 3.1 har andelen kvinnor bland ledamöterna i landets kommunfullmäktige ökat vid varje val sedan 1982. I befolkningen har fördelningen mellan kvinnor och män varit densamma under tidsperioden. Representativiteten med avseende på kön har således stadigt förbättrats under den senaste 20-årsperioden. Andelen kvinnor bland ledamöterna har ökat från 30 procent år 1982 till 42 procent år 2002. Denna positiva utveckling till trots är kvinnor fortfarande underrepresenterade och utgör en minoritet av kommunfullmäktigeledamöterna.

I det föregående avsnittet kunde det konstateras att det framför allt är åldersgruppen 50–64 år som är överrepresenterad bland de förtroendevalda i kommunerna. Av figur 3.2 framgår att andelen fullmäktigeledamöter som tillhör den åldersgruppen har ökat under tidsperioden 1982–2002. Den ökningen har skett på bekostnad av åldersgruppen 30–49 år. De äldsta och de yngsta är de mest underrepresenterade åldersgrupperna under hela perioden, men deras utveckling skiljer sig. Andelen fullmäktigeledamöter under 30 år är 5 procent såväl år 1982 som år 2002, men andelen ledamöter som är 65 år och äldre har under samma tidsperiod ökat från 4 procent till 9 procent. Om vi ser till andelen ledamöter som är 50 år eller äldre så har den andelen ökat med 10 procentenheter i och med de två senaste valen, från 48 procent till 58 procent. Vi kan således konstatera att det är åldrande församlingar som företräder folket i landets kommunfullmäktigen.

I figur 3.3 redovisas andelen utrikes födda bland fullmäktigeledamöterna. Andelen utrikes födda har ökat från 3,9 procent år 1982 till 6,5 procent år 2002. I befolkningen har andelen utrikes födda under samma period ökat från 8,8 procent till 13,5 procent.⁹ Det innebär att trots ökningen av andelen utrikes födda bland ledamöterna, så har representativiteten inte förändrats avsevärt under tidsperioden. Samtidigt bör det noteras att ett trendbrott skett i och med de två senaste valen då andelen utrikes födda bland ledamöterna ökat kraftigare än vid tidigare val.

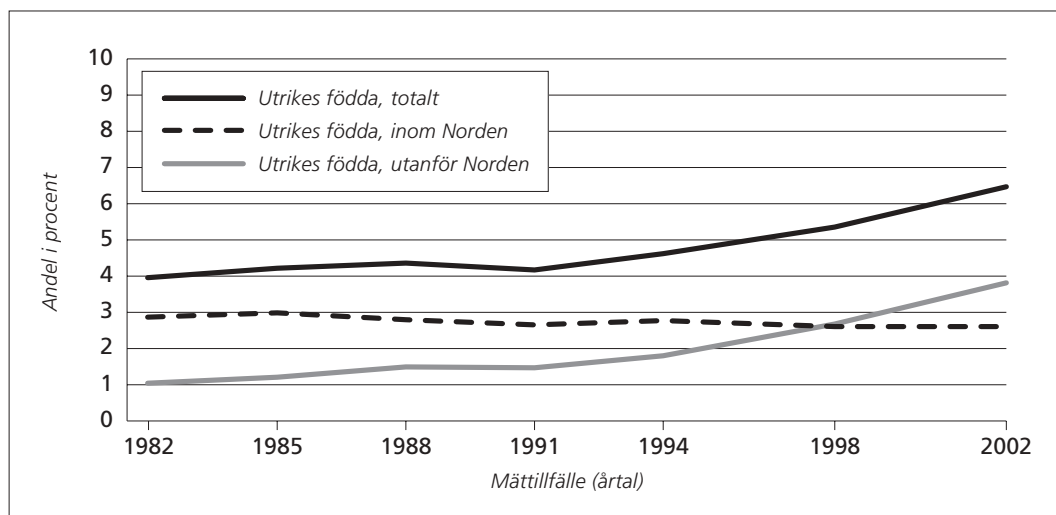
FIGUR 3.2. VALDA TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE EFTER ÅLDERSGRUPP, ÅR 1982–2002

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982–2002.

⁹ Observera att det finns 13,5 procent utrikes födda i den svenska befolkningen över 18 år, totalt sett i hela riket, men att den genomsnittliga andelen utrikes födda i kommunerna är 10 procent.

FIGUR 3.3. VALDA TILL KOMMUNFULLMÄKTIGE EFTER FÖDELSELAND, ÅR 1982–2002

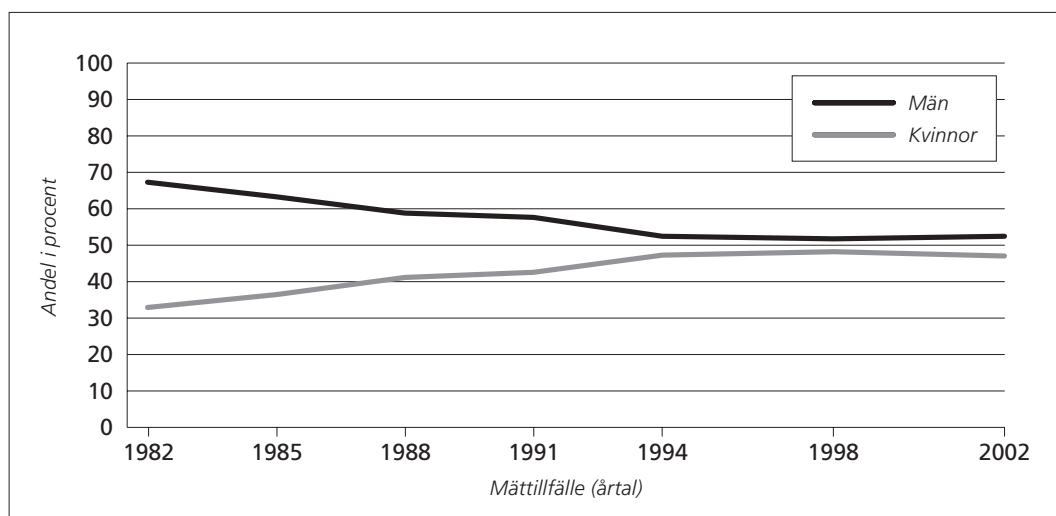

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982–2002.

Som framgår av figur 3.3 har ökningen av andelen utrikes födda bland fullmäktigeledamöterna framför allt skett bland födda utanför Norden. Andelen invandrare från de nordiska grannländerna bland ledamöterna har däremot sjunkit något under tidsperioden. Den utvecklingen stämmer relativt väl med utvecklingen i befolkningen där andelen invandrare från de nordiska länderna legat still under den senaste 20-årsperioden samtidigt som andelen övriga invandrare stigit.

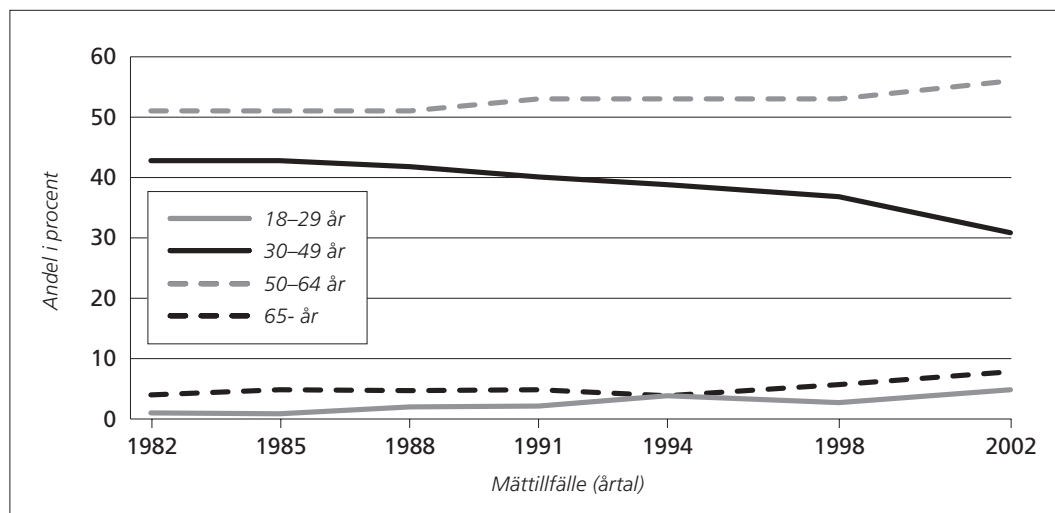
Figur 3.4 illustrerar hur valda till landstingsfullmäktige fördelar sig efter kön under perioden 1982–2002. Med undantag för valet 2002 så har andelen kvinnor bland fullmäktigeledamöterna ökat vid varje val. Det är med andra ord en utveckling som liknar den vi tidigare funnit bland kommunfullmäktigeledamöterna. Kvinnor är dock något bättre representerade i landstingsfullmäktige där 47 procent av ledamöterna är kvinnor och 53 procent är män efter valet 2002.

FIGUR 3.4. VALDA TILL LANDSTINGSFULLMÄKTIGE EFTER KÖN, ÅR 1982–2002

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982–2002.

FIGUR 3.5. VALDA TILL LANDSTINGSFULLMÄKTIGE EFTER ÅLDERSGRUPP, ÅR 1982–2002

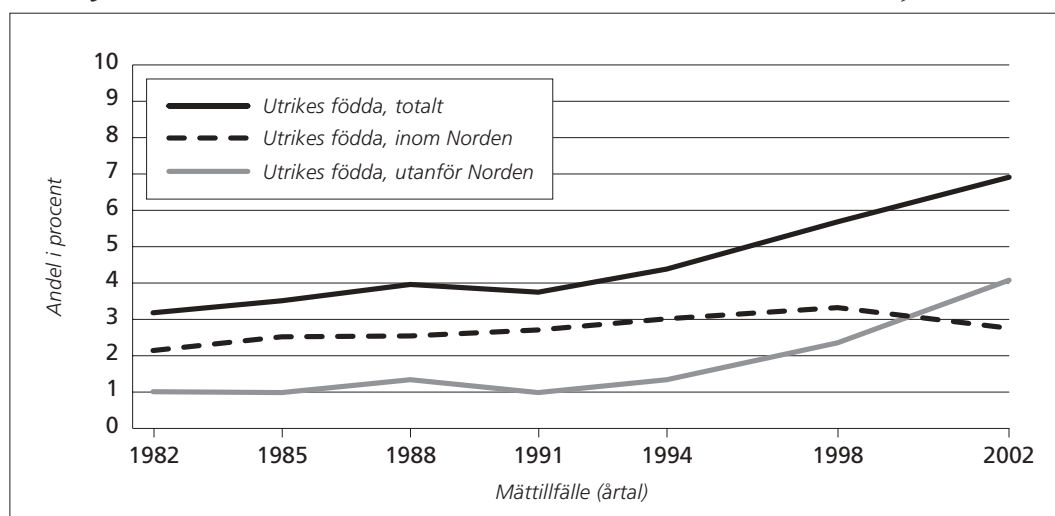

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982–2002.

Hur fullmäktigeledamöterna i landstingen fördelar sig efter ålder redovisas i figur 3.5. Åldersgruppen 30–49 år har minskat från 43 procent år 1982 till 31 procent år 2002. Andelen fullmäktigeledamöter som tillhör den yngsta åldersgruppen, 18–29 år, har ökat från 1 procent till 5 procent, men trots denna ökning är denna åldersgrupp sämst representerad i landstingsfullmäktige. Liksom i kommunerna så finner vi åldrande församlingar i landstingen; andelen fullmäktigeledamöter som är 50 år eller äldre har ökat från 55 procent år 1982 till 64 procent år 2002.

I figur 3.6 redovisas andelen utrikes födda bland de valda ledamöterna till landstingsfullmäktige under åren 1982–2002. Precis som för kommunfullmäktige har andelen utrikes födda bland de valda till landstingsfullmäktige ökat under den senaste 20-årsperioden, och det gäller i synnerhet de senaste valen. Vi kan även konstatera en liknande utveckling i och med att det är fullmäktigeledamöter som invandrat från länder utanför Norden som i huvudsak står för denna ökning.

FIGUR 3.6. VALDA TILL LANDSTINGSFULLMÄKTIGE EFTER FÖDELSELAND, ÅR 1982–2002

Källor: SCB; Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen, år 1982–2002.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att kvinnor har blivit bättre representerade i såväl kommunfullmäktige som landstingsfullmäktige under den senaste 20-årsperioden. Trots denna förbättring är kvinnor fortfarande underrepresenterade. Utrikes födda är också de underrepresenterade i dessa församlingar, även om ett trendbrott förefaller ha skett i och med de två senaste valen då andelen utrikes födda bland fullmäktigeledamöterna ökat mer markant. Slutligen kan vi fastslå att det i såväl kommunerna som landstingen är åldrande församlingar som företräder folket. Andelen fullmäktigeledamöter som är 50 år eller äldre utgör en stadigt stigande majoritet, trots att en majoritet av den valbara befolkningen är under 50 år.

3.2.3. *Hur representativa är partierna?*

Det är sedan länge klart att de svenska väljarnas val av parti följer ett visst socialt mönster. Klassröstningen har länge dominerat svensk politik, vilket bland annat inneburit att socialdemokraterna har haft sin väljarbas i arbetarklassen och att de högre tjänstemännen har röstat borgerligt. Valforskningen har även funnit att vänstern har en relativt hög andel kvinnliga väljare, och att vänsterns och miljöpartiets väljare är yngre än de andra partiernas (se t ex Holmberg 2000).

Utifrån denna bakgrund kan vi förvänta oss att det finns en betydande variation i representativiteten mellan partier. I Kommunförbundets rapport 2000 finner man att arbetare är kraftigt underrepresenterade i folkpartiet och moderaterna, medan de är väl representerade i socialdemokraterna. Jordbrukare är överrepresenterade i centern, och offentliganställda är överrepresenterade i miljöpartiet, vänstern, socialdemokraterna och kristdemokraterna. Man finner även att kvinnor är väl representerade i socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet, medan det är sämre ställt i de borgerliga partierna, och man visar att personer med utländsk härkomst är kraftigt underrepresenterade i alla partier utom i vänstern och miljöpartiet.

I tabell 3.5 nedan presenterar vi procentdifferenser som beskriver skillnaden mellan en viss grups andel i befolkningen och dess andel bland de förtroendevalda i ett visst parti. Precis som i tidigare tabeller så innebär en positiv procentdifferens att gruppen är överrepresenterad och en negativ procentdifferens att gruppen är underrepresenterad. När det gäller könsrepresentativiteten kan vi tydligt se att kvinnor är en underrepresenterad grupp i alla partier, men vi ser även en betydande variation mellan partier. Kvinnor är bättre representerade i miljöpartiet och vänstern, medan de är kraftigt underrepresenterade i moderaterna, och även inom de andra borgerliga partierna, samt i kategorin övriga partier. Dessa resultat avviker således inte nämnvärt från resultat i tidigare studier av de förtroendevalda.

När det gäller ålder kan vi återigen se att det finns ett mönster i alla partier som innebär att unga är underrepresenterade och medelålders är överrepresenterade. Det finns dock även en viss variation mellan partier, och liksom vi kan förvänta oss utifrån väljarstudiernas resultat är miljöpartiets och vänsterns representanter något yngre än de andra partiernas förtroendevalda. Om man studerar andelen utländska medborgare i partierna ser vi att denna grupp är underrepresenterad inom alla partier, men även i detta avseende framstår vänstern och miljöpartiet som mer representativa än de andra partierna. Ett liknande mönster återfinns när vi tittar på de utrikes födda, med undantaget att utrikes födda är något överrepresenterade i miljöpartiet, och relativt väl representerade bland vänsterpartiets representanter.

TABELL 3.5. SOCIAL REPRESENTATIVITET BLAND KOMMUNALT FÖRTROENDEVALDA, EFTER PARTI

	<i>v</i>	<i>s</i>	<i>mp</i>	<i>c</i>	<i>fp</i>	<i>kd</i>	<i>m</i>	<i>övriga</i>	<i>andel bef.</i>
<i>Kön</i>									
Män	+4	+8	+2	+12	+10	+11	+16	+19	50 %
Kvinnor	-4	-8	-2	-12	-10	-11	-16	-19	50 %
<i>Ålder</i>									
18–29 år	-6	-10	-6	-11	-10	-9	-9	-9	16 %
30–49 år	+15	+1	+4	+1	-7	+4	-6	-4	34 %
50–64 år	+10	+22	+16	+21	+21	+16	+22	+8	26 %
65 år och uppåt	-19	-13	-14	-11	-4	-10	-7	+6	24 %
<i>Medborgarskap</i>									
Svenskt	+1	+3	+1	+4	+3	+3	+3	+3	96 %
Utländskt	-1	-3	-1	-4	-3	-3	-3	-3	4 %
<i>Födelseland</i>									
Sverige	+1	+2	-2	+8	+3	+3	+5	+3	90 %
Övriga länder	-1	-2	+2	-8	-3	-3	-5	-3	10 %
<i>Utbildning</i>									
Förgymnasial (låg)	-17	-9	-23	-11	-18	-18	-16	-10	28 %
Gymnasial (medel)	-9	+1	-21	-4	-19	-12	-13	-3	51 %
Eftergymnasial (hög)	+27	+7	+44	+15	+37	+29	+29	+13	21 %
<i>Inkomst</i>									
Låg (1–153 000)	-19	-29	-9	-19	-24	-21	-23	-15	40 %
Medel (153 001–270 911)	+11	+9	-1	+2	-4	+1	-9	+6	43 %
Hög (270 912 och uppåt)	+8	+20	+10	+18	+28	+21	+32	+8	17 %
<i>Arbetsituation</i>									
Arbetslös	+7	+1	+8	-1	-2	+1	-1	+2	9 %
Anställd	-7	-1	-8	+1	+2	-1	+1	-2	91 %
<i>Anställningssektor</i>									
Privat	-25	-14	-21	-2	-10	-9	-5	-7	59 %
Statlig	+3	+3	+1	+2	+3	+2	+4	+2	7 %
Kommun/landsting	+22	+10	+20	-1	+6	+7	+1	+5	34 %

Kommentar: Siffrorna anger genomsnittliga procentdifferenser i de 290 kommunerna. De kommunspecifika procentdifferenserna anger skillnaden mellan en grups andel bland de förtroendevalda i ett parti i en kommun och gruppens andel i befolkningen i en kommun. Gruppens andel i befolkningen anges i tabellens sista kolumn.

Lite förenklat kan man alltså säga att om vi tittar på egenskaperna kön, ålder och utländsk bakgrund framstår vänsterpartiet och miljöpartiet som i högre grad socialt representativa, medan kvinnor, unga och invandrare är dåligt representerade i de andra politiska partierna. Detta kan givetvis bero på ett flertal orsaker, till exempel kan man tänka sig att dessa partier i högre utsträckning ser social representativitet som ett önskvärt mål, som också lett till att man rekryterar personer från olika grupper. Frågan är om vi även finner ett liknande mönster när vi studerar representativiteten med avseende på utbildning, inkomst och anställningssektor?

Den sociala representativiteten med avseende på utbildning följer inte ett liknande mönster som de andra egenskaperna. Lågutbildade är underrepresenterade i alla partier, men sämst representerad är denna grupp i miljöpartiet, och gruppen är även dåligt representerad i folkpartiet, kristdemokraterna, moderaterna och vänstern. Lågutbildade är bättre representerade i centern och socialdemokraterna. Personer med eftergymnasial utbildning är överrepresenterade i alla partier, men framför allt miljöpartiet och folkpartiet har många högutbildade i politikerkeran.

Inkomstvariabeln följer ett liknande mönster i det avseendet att låginkomsttagare är underrepresenterade i alla partier, medan höginkomsttagare är kraftigt överrepresenterade. I andra avseenden är dock mönstret inte detsamma. När det gäller inkomst så framstår miljöpartiets representanter som mer representativa än de andra partiernas förtroendevalda, med låga procentdifferenser för alla olika inkomstgrupper. Socialdemokraterna har trots sin väljarbas bland arbetare en kraftig underrepresentation av låginkomsttagare, och moderaterna och folkpartiet har en kraftig överrepresentation av höginkomsttagare bland sina förtroendevalda.

Andelen arbetslösa varierar förhållandevis lite mellan partier. När vi studerar variabeln anställningssektor ser vi att privatanställda är underrepresenterade i alla partier. Denna grupp är framför allt underrepresenterad i vänstern och miljöpartiet. Dessa partier har även den kraftigaste överrepresentationen av kommun- och landstingsanställda. Även socialdemokraterna, folkpartiet och kristdemokraterna har en överrepresentation av offentliganställda, medan moderaternas politikerkår är förhållandevis representativ för befolkningen i detta avseende.

Variationen mellan partierna i landstingen följer i stor utsträckning det mönster som återfinns i kommunerna. Kvinnor är underrepresenterade i de flesta partierna i landstingen, om än i mindre utsträckning än i kommunerna. Kvinnor har högst representation i miljöpartiet och vänsterpartiet. Det finns ingen större variation mellan partierna med avseende på ålder – alla partier har en underrepresentation av unga och äldre. Utländska medborgare är underrepresenterade i alla partier i landstingen, men denna grupp är något bättre representerad i miljöpartiet. Utrikes födda är dåligt representerade i alla partier utom i miljöpartiet och vänstern, där de är överrepresenterade. När det gäller kön och utländsk bakgrund följer således mönstret i landstingen det mönster vi fann i kommunerna. Liksom i kommunerna är lågutbildade underrepresenterade i alla partier i landstingen. Socialdemokraterna är dock något mer representativa då de har en hög andel representanter som är lågutbildade. Låginkomsttagare och privatanställda är underrepresenterade i alla partier. Även i landstingen tycks det vara så att miljöpartiet har en högre andel låginkomsttagare i sin politikerkår, och att moderaterna har fler privatanställda bland sina förtroendevalda. Arbetslösa är överrepresenterade i miljöpartiet och vänsterpartiet, medan gruppen är underrepresenterad i de övriga partierna.

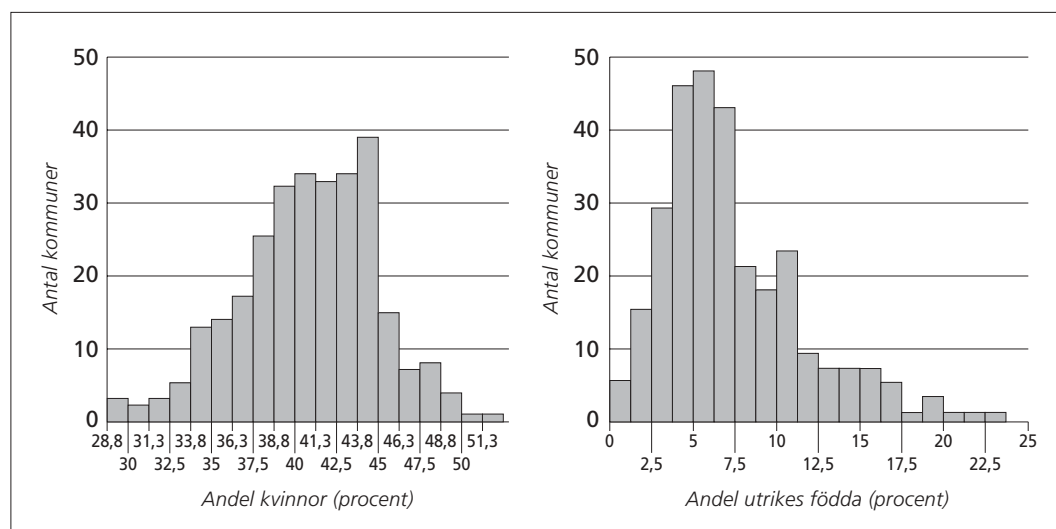
Sammanfattningsvis kan man säga att det finns ett mönster i den sociala representativiteten som är gemensamt för alla partier, och det är att kvinnor, unga, personer med utländskt medborgarskap, lågutbildade, låginkomsttagare och privatanställda är underrepresenterade bland de politiska företrädarna. Det finns dock även en betydande variation mellan partier. Man kan lite förenklat säga att kvinnor, unga och utrikes födda är något bättre representerade i miljöpartiet och vänsterpartiet, medan dessa grupper är sämre representerade i socialdemokraterna och i de borgerliga partierna. När det handlar om socioekonomiska egenskaper är inte mönstret lika entydigt – när vi studerar utbildning så ser vi att centerpartiet och socialdemokraterna är något mer representativa än de andra partierna, medan miljöpartiet framstår som mest representativt när det handlar om inkomst. I detta avsnitt har vi studerat hur representativa partierna är för kommunens befolkning. Man skulle givetvis även kunna studera huruvida partierna är representativa för sina väljare. I en sådan studie är det möjligt att man skulle komma fram till att partier som centern som har få invandrareväljare i hög grad är representativa för sin väljarkår, trots att de inte är representativa för kommunens befolkning.

3.3. Förklaringar till variationen mellan kommuner

I tidigare avsnitt har vi visat att representativiteten med avseende på till exempel kön varierar avsevärt mellan kommuner. I vissa kommuner är kvinnor kraftigt underrepresenterade och utgör mindre än 30 procent av de förtroendevalda, medan kvinnor är något överrepresenterade i andra kommuner. I detta avsnitt kommer vi att försöka förklara den variation som finns mellan kommuner i andelen kvinnor och andelen utrikes födda bland de förtroendevalda.¹⁰ Vi har valt att fokusera på kvinnor och utrikes födda eftersom vi anser att dessa underrepresenterade grupper är speciellt intressanta. Liknande analyser skulle givetvis kunna göras för att studera variationen i till exempel åldersrepresentativitet. Ett flertal studier har fokuserat på att förklara variationen i könsrepresentativitet mellan länder och mellan kommuner. Vi kommer att hämta våra hypoteser från denna litteratur.¹¹

I de analyser som genomförs här utgör Sveriges 290 kommuner analysenheter. De beroende variablerna i de analyser som presenteras här beskriver andelen kvinnor, samt andelen utrikes födda bland det totala antalet förtroendevalda i kommunerna.¹² Variationen i dessa variabler beskrivs nedan i figur 3.7. I dessa figurer kan vi se att de flesta kommunerna har mellan 37 och 45 procent kvinnor och mellan 2 och 6 procent utrikes födda i politikerkåren. Dessa figurer illustrerar också att det finns ett fåtal kommuner som har en mycket låg andel kvinnor och en mycket låg andel utrikes födda bland de förtroendevalda. Den metod som används för att analysera denna variation är multivariat regressionsanalys.¹³

FIGUR 3.7. ANDEL KVINNOR OCH ANDEL UTRIKES FÖDDA BLAND DE FÖRTROENDEVALDA

¹⁰ Variationsvidden i andelen kvinnor bland de förtroendevalda är 24 procentenheter (52%-28%), och variationsvidden i andelen utrikes födda är 26 procentenheter (26%-0%). Standardavvikelsen i fördelningen av kommuner är för båda egenskaper 4 procentenheter.

¹¹ De studier som genomförts på kommunal nivå i Sverige har fokuserat på att förklara variationen i kvinnors andel av fullmäktiges ordinarie ledamöter (se Eduards 1979; Johansson 2001; Wide 2003), snarare än att förklara kvinnors andel av det totala antalet förtroendevalda, vilket vi kommer att göra.

¹² Operationaliseringen av de oberoende variablerna beskrivs i rapportens bilaga.

¹³ Fördelen med att använda en multivariat statistisk analysmetod är att detta gör det möjligt att studera effekten av en oberoende variabel vid kontroll för en annan oberoende variabel. Vi kan således skatta den relativa betydelsen av olika förklaringsvariabler. I rapportens bilaga beskriver vi vad regressionsanalys är. Även diverse andra statistiska begrepp beskrivs i bilagan.

3.3.1. Demografiska, socioekonomiska och politiska förklaringar

För att kunna förklara variationen mellan kommuner krävs det att vi har en idé om vad det är som förklarar varför vissa personer blir förtroendevalda och andra inte. Flera författare har beskrivit rekryteringsprocessen som en process bestående av ett flertal steg där varje steg utgör ett avsmalnade utbud av personer som kan nomineras (se Bäck 2000; Prewitt 1969). I det första steget har man alla valbara invånare i befolkningen. De flesta medborgare är dock inte villiga att ta ett förtroendeuppdrag, vilket innebär att utbudet att nominera minskar kraftigt redan här. I rekryteringsprocessens andra steg har man endast de uppdragsvilliga kvar. Kommundemokratikommitténs undersökning visar att i genomsnitt är ungefär 16 procent av den svenska befolkningen villiga att ta på sig ett förtroendeuppdrag. Det effektiva utbudet av personer som partierna kan nominera utgörs dock endast av de personer som är villiga, och som dessutom är partimedlemmar, vilket gör att utbudet minskar ytterligare. Kvar har partierna ungefär 3 procent av befolkningen att välja mellan då de nominerar kandidater (se Nielsen 2001; Bäck 2000). I detta sista steg är det ytterst partierna som avgör vilka personer som kan bli valda.

Man kan även argumentera för att partierna spelar en avgörande roll i ett tidigare skede i denna process, då de givetvis har möjligheter att påverka vilka personer de rekryterar som partimedlemmar. Partierna kan alltså påverka den sociala representativiteten bland de förtroendevalda genom att rekrytera och nominera personer från underrepresenterade grupper. Partierna kan även påverka vilka personer som blir valda genom att placera kandidater på en högre eller lägre plats på listan. Eftersom partierna spelar en avgörande roll för vilka som kommer att bli förtroendevalda i kommuner och landsting kan det vara på sin plats att diskutera hur vi tänker oss att partierna fattar beslut om rekrytering, nominering och placering av till exempel kvinnor och personer med utländsk bakgrund.

Låt oss börja med en diskussion av hur partiernas beslutskalkyl kan tänkas se ut. Denna kalkyl kan förenklat sägas handla om partiernas *möjligheter* och partiernas *incitament* att rekrytera och nominera. Möjligheterna att rekrytera och nominera vissa sociala grupper påverkas framför allt av utbudet av uppdragsvilliga. När vi talar om partiernas incitament eller mål brukar man i litteraturen tala om fyra generella mål som de politiska partierna styrs av: (1) ett policy-mål, som handlar om att partierna har ett politiskt program som de vill realisera, (2) ett office-mål, som handlar om att partierna vill erhålla makten i ett politiskt system, (3) ett röstmaximeringsmål, som handlar om att partierna är intresserade av att vinna röster i de allmänna valen, och (4) ett mål som går ut på att partier vill uppnå/behålla en intern sammanhållning (se Sjöblom 1968). Dessa fyra mål utgör en grundmodell för partiernas beslutskalkyl, men för att denna modell skall bidra till att förklara variationen i representativitet mellan kommuner bör man diskutera hur olika faktorer påverkar partiernas möjlighet att uppfylla dessa mål vid rekryteringen och nomineringen av förtroendevalda. I litteraturen om kvinnorepresentation har en rad faktorer lyfts fram som förklaringar till variationen i representativitet mellan politiska system. Vi utgår här i huvudsak från denna litteratur. Vi kommer även att koppla tidigare uppställda hypoteser till vår modell om partiernas mål.

Nina Raaum (1995a) tar upp en rad demografiska och socioekonomiska faktorer som förväntas påverka könsrepresentativiteten. Bland de *demografiska faktorerna* lyfter Raaum bland annat fram att befolkningens storlek och könsstruktur bör påverka könsrepresentativiteten. En hypotes är att kvinnorepresentationen är högre i kommuner med

en stor befolkning, och där andelen kvinnor i befolkningen är hög. Hur kan då dessa faktorer tänkas påverka partiernas beslutsalkyl? En tänkbar orsaksmekanism är att dessa faktorer påverkar utbudet i befolkningen och därmed partiernas möjlighet att rekrytera kvinnor. Tanken är att det är lättare att rekrytera kvinnor i kommuner där utbudet av kvinnor i befolkningen är stort.

Bland de *socioekonomiska faktorerna* lyfter Raalum (1995a) fram att ett systems urbaniseringsgrad och näringsstruktur bör påverka kvinnorepresentationen. Andra forskare pekar på att utbildningsnivån bör påverka kvinnors representation. Hur förväntar man sig då att dessa faktorer påverkar representativiteten? Flera forskare har lyft fram att kulturen i ett politiskt system påverkar könsrepresentativiteten. I kommuner med en modern kultur där kvinnor inte förväntas spela en traditionell kvinnoroll har partierna större incitament att rekrytera kvinnor eftersom väljarna sannolikt efterfrågar kvinnliga företrädare. Partiernas mål att vinna röster kan således leda till att de rekryterar kvinnor eftersom de annars bestraffas av väljarna. En modern kultur återfinns sannolikt i kommuner med en hög genomsnittlig utbildningsnivå. Även näringsstrukturen kan vara en indikator på om kommunens politiska kultur präglas av en modern eller traditionell kvinnosyn. Vår hypotes är att kvinnor är bättre representerade i kommuner som har få anställda i jordbruk och industri (en stor servicesektor). Det finns även andra faktorer som kan indikera om kommunen präglas av en traditionell kultur, som till exempel graden av religiositet. Hypotesen är att ju högre religiositet, desto lägre andel kvinnliga förtroendevalda.

Litteraturen om kvinnorepresentation har även pekat på att *institutionella och politiska faktorer* spelar en avgörande roll för den sociala representativiteten. Inom forskningen på ländernivå har man funnit att proportionella valsystem tenderar att ha en högre andel kvinnor i den beslutande församlingen än majoritetsvals-system (Lovenduski & Norris 1993). Eftersom alla kommuner tillämpar ett proportionellt valsystem kan inte denna faktor förklara variationen i kvinnorepresentation mellan kommuner. En annan faktor som har lyfts fram är valkretsens storlek. Richard Matland (1993) argumenterar att kvinnorepresentationen bör vara högre i större valkretsar, eftersom männen i dessa valkretsar inte i samma utsträckning som i mindre valkrets måste ge upp en position för att en kvinna skall få plats. Tanken är alltså att de som har makten vill behålla makten, och att det är lättare för kvinnor och andra underrepresenterade grupper att få ett förtroendeuppdrag då det finns fler poster att fördela. Utifrån detta resonemang härleder vi därför hypotesen att kvinnors representation förväntas vara högre i kommuner med många uppdrag. Vi förväntar oss även att andelen utrikes födda bland de förtroendevalda kommer att vara högre i kommuner med ett stort antal förtroendeuppdrag att fördela.

Inom kommunforskningen har man funnit att vissa organisatoriska egenskaper samvarierar med den sociala representativiteten. Henry Bäck (1993) visar till exempel att kommuner med kommun- och stadsdelsnämnder avviker när det gäller vissa gruppers sociala representativitet, även om det inte finns något helt entydigt mönster. Man kan dock argumentera för att denna typ av organisation med kommundelsnämnder bör leda till en högre representation av underrepresenterade grupper, som kvinnor och utrikes födda, eftersom en sådan organisation ofta har ett större antal förtroendeuppdrag att fördela än en traditionell organisation. Vi förväntar oss därför att andelen kvinnor och andelen utrikes födda i politikerkåren kommer vara högre i kommuner som har kommun- eller stadsdelsnämnder.

TABELL 3.6. HYPOTESER OM KVINNOREPRESENTATION

Kvinnorepresentationen förväntas vara hög i kommuner ...

<i>Demografiska-socioekonomiska hypoteser:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - där andelen kvinnor i befolkningen är hög - som har en stor befolkning - som har en stor servicesektor - som har en hög genomsnittlig utbildningsnivå - som har en låg grad av religiositet¹⁴
<i>Politisk-institutionella hypoteser:</i>	<ul style="list-style-type: none"> - som har ett stort antal förtroendeuppdrag - som har kommundelsnämnder - där partisystemet kännetecknas av låg fragmentering - som har en hög andel s-, v- och mp-mandat i fullmäktige

Flera forskare har lyft fram att graden av fragmentering av partisystemet sannolikt påverkar den sociala representativiteten (se Bäck 1993; Raaum 1995a). Idén är att ett partisystem med få stora partier (låg partifragmentering) har andra egenskaper än ett partisystem med många små partier (hög partifragmentering). Eftersom partierna fattar beslut om vilka personer som skall nomineras kan man tänka sig att storleken på partiet påverkar hur lätt det är för till exempel kvinnor att bli nominerade. I ett stort parti, precis som i ett system med många förtroendeuppdrag, behöver inte de dominerande grupperna ge upp sina positioner och sin makt för att de underrepresenterade grupperna skall få plats, och stora partier bör således vara mer representativa än små partier. Denna idé provas genom att vi testar en hypotes som säger att vi förväntar oss en högre andel kvinnor och en högre andel utrikes födda i politikerkåren i kommuner med en låg grad av partifragmentering.

Utöver storleken på partierna, har tidigare litteratur lyft fram partiets färg som en förklaring till variationen i kvinnorepresentation. Raaum (1995a) framför tanken att vissa partier betonar jämställdhet mellan könen, och hon prövar bland annat en hypotes som säger att i kommuner där sådana partier har en hög andel av rösterna kommer kvinnors andel av de förtroendevalda att vara högre. Vissa partier har ett partiprogram som betonar vikten av jämställdhet mellan könen, och eftersom partierna förväntas vilja genomföra sitt politiska program (eftersom de styrs av policy-mål) så kan vi förvänta oss att könsrepresentativiteten är högre i partier med ett sådant program. Vi antar här på basis av tidigare forskning (se t ex Gustafsson m fl 1998), att vänsterpartiet, socialdemokraterna och miljöpartiet i högre utsträckning förordar jämställdhet mellan könen än de andra partierna.

För att förklara variationen mellan kommuner krävs det dock att vi studerar en egenskap som varierar mellan kommuner snarare än mellan partier, och vi kommer därför pröva en hypotes som säger att kvinnorepresentationen är högre i kommuner där socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet har en hög andel av mandaten i fullmäktige. Även om det inte är självklart att s, v och mp förordar invandrades representation i högre utsträckning än andra partier så kommer vi även att pröva en hypotes som säger att representationen av utrikes födda kommer vara högre i kommuner där s, v och mp har en hög andel av mandaten.

¹⁴ Denna variabel är visserligen varken en demografisk eller socioekonomisk faktor, men placeras i samma grupp som övriga variabler som förväntas mäta kulturen i en kommun.

Vi har i detta avsnitt framför allt fokuserat på att presentera förklaringar till variationen i kvinnorepresentation mellan kommuner. Vi har även beskrivit ett flertal politisk-institutionella förklaringar till variationen i andelen utrikes födda bland de förtroendevalda. Vi förväntar oss att kommuner med ett stort antal uppdrag att fördela, med en låg grad av partifragmentering, med kommun- eller stadsdelsnämnder och med en hög andel s-, v-, och mp-mandat kommer att ha en hög andel utrikes födda bland de förtroendevalda. Vi föreställer oss alltså att samma egenskaper som påverkar könsrepresentationen i kommunerna kan påverka hur hög andel utrikes födda vi finner bland de förtroendevalda.

Få studier har fokuserat på att förklara variationen i invandrarrepresentationen mellan system, och vi har därför ingen stor litteratur att hämta hypoteser från när vi försöker förklara variationen i andelen utrikes födda bland de förtroendevalda. Vi skall dock försöka utveckla några demografiska hypoteser som kan förklara denna variation. Vi förväntar oss bland annat att andelen utrikes födda politiker är hög i kommuner där andelen utrikes födda i befolkningen är stor och där befolkningen är stor, bland annat eftersom dessa faktorer ökar utbudet av invandrare att nominera.

Om vi finner att andelen utrikes födda i befolkningen påverkar andelen utrikes födda bland de förtroendevalda så kan detta givetvis även kan ha andra orsaker. Man kan till exempel tänka sig att partierna ser utrikes födda som en viktig väljargrupp att attrahera, och att de nominerar fler utrikes födda i kommuner med en hög andel invandrare för att vinna invandrargruppens röster. Man kan även tänka sig att de politiska partierna ser social representativitet som ett viktigt mål, och att partierna rekryterar fler utrikes födda i kommuner med många utrikes födda för att politikerkårens sammansättning skall spegla befolkningens sammansättning.

Tidigare forskning har visat att den etniska strukturen i befolkningen kan ha betydelse för mobiliseringen av invandrare (se t ex Togeby 1999). Vi förväntar oss att invandrare är mer politiskt aktiva i kommuner där det finns stora grupper som har samma etniska bakgrund. Denna typ av befolkningsstruktur, med en homogen invandrargrupp, gynnar sannolikt möjligheten att mobilisera utrikes födda, till exempel genom att det kan tänkas vara lättare för invandrare att bilda organisationer om de har liknande etnisk bakgrund. Vi förväntar oss därmed att en etniskt homogen invandrarstruktur gör det lättare för partierna att rekrytera personer med utländsk bakgrund, vilket bör leda till en högre representation av utrikes födda bland de förtroendevalda. De hypoteser som skall prövas i syfte att förklara variationen i representationen av utrikes födda sammanfattas i tabell 3.7.

TABELL 3.7. HYPOTESER OM INVANDRARREPRESENTATION

Representationen av utrikes födda förväntas vara hög i kommuner...

<i>Demografiska-socioekonomiska hypoteser:</i>	- där andelen utrikes födda i befolkningen är hög - som har en stor befolkning - med en etniskt homogen invandrargrupp
<i>Politisk-institutionella hypoteser:</i>	- som har ett stort antal förtroendeuppdrag - som har kommunaldelsnämnder - där partisystemet kännetecknas av låg fragmentering - med en hög andel s-, v- och mp-mandat i fullmäktige

3.3.2. *Analys av variationen i kvinnorepresentation*

Vi skall nu gå över till att undersöka om vi kan förklara variationen i kvinnors representation med hjälp av de kommunegenskaper som listats ovan. I tabell 3.8 presenteras resultaten i ett antal regressionsanalyser där kvinnors andel bland de förtroendevalda utgör beroende variabel. I tabellens andra kolumn redovisas bivariata regressionsanalyser. Dessa analyser ger stöd för flera av våra hypoteser. Vi ser bland annat att befolkningens storlek påverkar kvinnorepresentationen positivt, det vill säga kvinnors andel bland de förtroendevalda är högre i större kommuner. Även andelen anställda inom servicesektorn har en positiv och signifikant effekt på kvinnorepresentationen - ju större servicesektor en kommun har, desto fler kvinnor återfinns bland de förtroendevalda. Även religiositet, mätt som kyrksamhet har en förväntad negativ och signifikant effekt då andelen kvinnor i politiker kåren är lägre i kommuner med hög kyrksamhet. Utbildningsvariabeln har en positiv och signifikant effekt, det vill säga ju högre andel högutbildade i befolkningen, desto högre är kvinnorepresentationen i politiker kåren. Andelen kvinnor i befolkningen har inte en signifikant effekt på andelen kvinnor bland de förtroendevalda, vilket talar för att denna förklaring inte är speciellt betydelsefull.¹⁵

Om vi går över till att studera de institutionella och de politiska variablerna ser vi att alla våra hypoteser får stöd i de bivariata analyserna som presenteras i tabell 3.8, det vill säga kvinnors andel bland de förtroendevalda är högre i kommuner med kommundelsnämnder, i kommuner med ett stort antal förtroendeuppdrag, i kommuner där partiet systemet kännetecknas av en låg grad av fragmentering, och i kommuner där vänsterpartiet, socialdemokraterna och miljöpartiet har en hög andel av mandaten i fullmäktige. För att bedöma huruvida dessa hypoteser får starkt stöd bör vi dock gå vidare till en multivariat analys, där effekterna av våra oberoende variabler studeras vid kontroll för de andra variablerna i modellen.

I kolumn tre i tabell 3.8 presenteras en första multivariat regressionsanalys där de demografiska och de socioekonomiska variablerna inkluderas. I denna analys har endast några av våra variabler signifikanta effekter. Bland annat har storleken på befolkningen även i denna multivariata analys en positiv och signifikant effekt. Detta resultat ger visst stöd för hypotesen att storleken på befolkningen har betydelse för hur hög andel kvinnliga förtroendevalda det finns i en kommun. Detta resultat skulle kunna tolkas som att det i kommuner med ett stort utbud av kvinnor är lättare för partierna att rekrytera kvinnor till förtroendeuppdrag. Det faktum att effekten av storleksvariabeln inte längre är signifikant när vi för in de politiska variablerna i modellen (se kolumn fyra), bland annat variabeln som beskriver antalet förtroendeuppdrag i en kommun, talar dock för en annan tolkning. Detta resultat skulle kunna tolkas som att det är det faktum att stora kommuner har många förtroendeuppdrag att fördela som gör det lättare för kvinnor att bli nominerade. Anledningen till detta är sannolikt att män i dessa kommuner i lägre utsträckning måste släppa ifrån sig makt för att kvinnor ska få en post.

¹⁵ Vissa skulle kanske ifrågasätta varför vi här bryr oss om huruvida effekterna av våra variabler är signifikanta eller ej, eftersom vi här studerar hela kommunpopulationen (alla Sveriges kommuner inkluderas). Det faktum att vi studerar hela populationen innebär att vi inte har något behov av att studera signifikantest för att avgöra huruvida en effekt går att generalisera från urval till population. Signifikantestet kan dock även användas för att avgöra om effekten av en variabel är robust, och inte är ett resultat av slumpen. Det är i den meningen som vi använder signifikantestet här.

TABELL 3.8. REGRESSION, ANDEL KVINNOR BLAND DE FÖRTROENDEVALDA I KOMMUNERNA

	<i>Bivariat effekt</i>	<i>Demografi/socioek.</i>	<i>Institutioner/politik</i>
Konstant	-	57,37 *** (16,80)	42,75 *** (16,41)
<i>Demografiska/socioek. variabler</i>			
Andel kvinnor i befolkning	0,33 (0,26)	-0,39 (0,35)	-0,23 (0,33)
Storlek befolkning (logaritmerad)	0,82 *** (0,26)	0,80 ** (0,38)	0,31 (0,57)
Andel anställda i servicesektor	0,06 *** (0,02)	0,04 (0,03)	0,05 * (0,03)
Kyrksamhet	-0,96 *** (0,22)	-0,82 *** (0,24)	-0,21 (0,26)
Andel högutbildade	0,06 ** (0,03)	-0,05 (0,05)	0,04 (0,05)
<i>Institutionella/politiska variabler</i>			
KDN-system	1,85 * (1,12)	-	0,15 (1,16)
Antal förtroendeuppdrag	0,01 *** (0,00)	-	0,00 (0,00)
Fragmentering partisystem	-1,00 *** (0,33)	-	-0,39 (0,37)
Andel s-, v-, mp-mandat	0,13 *** (0,02)	-	0,12 *** (0,03)
Förklarad varians (justerat R ²)	-	0,07	0,16
Antal kommuner	290 ¹⁶	288	288

Kommentar: Signifikant på * 90 % säkerhetsnivå, ** 95 % säkerhetsnivå, *** 99 % säkerhetsnivå. Värden som presenteras i tabellen är standardiserade regressionskoefficienter i bivariata och multivariata regressionsanalyser. Standardfel anges inom parentes.

I analysen där vi inkluderar de socioekonomiska och de demografiska variablerna får även religiositetshypotesen visst stöd, eftersom kyrksamhetsvariabeln har en negativ och signifikant effekt. Detta ger stöd för idén att kulturen i en kommun påverkar kvinnorepresentationen, och att i kommuner som präglas av en kultur med en traditionell kvinnoosyn är det svårare för kvinnor att bli representerade. Effekten av kyrksamhetsvariabeln är dock inte längre signifikant när vi kontrollerar för de politiska variablerna. I denna analys har endast två variabler en signifikant effekt – andelen anställda i servicesektorn och andelen s-, v- och mp-mandat i fullmäktige. Det faktum att andelen anställda inom servicesektorn har en positiv och signifikant effekt kan eventuellt också förklaras av att kulturen i en kommun har betydelse för kvinnorepresentationen. Hypotesen är att kommuner med många anställda inom serviceyrken, och få anställda i industri och jordbruk, präglas av en mer modern kvinnoosyn. Detta skulle kunna leda till att partierna i dessa kommuner ser det som nödvändigt att rekrytera kvinnor för att kunna behålla sina väljare.

¹⁶ I analyser där variabeln "kyrksamhet" ingår inkluderas 289 av Sveriges kommuner, då variabeln mäter kyrksamhetstalet (andelen högmässobesökare per vecka) år 2002, vilket innebär att den nybildade kommunen Knivsta inte givits ett värde vid detta mätillfälle. I analyser där variabeln "andel anställda i servicesektorn" ingår inkluderas 288 kommuner, då variabeln mäter andelen servicesysselsatta 1996, då detta var det totala antalet kommuner vid detta mätillfälle.

Liksom vi förväntade oss har variabeln som mäter andelen röd-gröna mandat i fullmäktige en positiv effekt på andelen kvinnor bland de förtroendevalda. Detta innebär att i kommuner där socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet har en hög andel av mandaten i fullmäktige är kvinnor bättre representerade. Vi har i tidigare analyser visat att kvinnorepresentationen är speciellt hög inom miljöpartiet och vänsterpartiet, vilket detta resultat ger ytterligare stöd för. Varför har då denna variabel en effekt? Liksom vi nämnt tidigare skulle en tänkbar förklaring kunna vara att dessa partier har en mer positiv syn på social representativitet, vilket skulle innebära att de har ett intresse i att rekrytera kvinnor. En annan förklaring skulle kunna vara att vänsterpartiet, miljöpartiet och socialdemokraterna har en hög andel kvinnor i sin väljarkår, och att dessa partier därför har ett visst intresse att även ha kvinnor bland de förtroendevalda. Man skulle även kunna tänka sig att kvinnor är mer intresserade av att aktivera sig politiskt i s, v och mp, och i och med att en kommun har ett stort antal förtroendeuppdrag som tillsätts av dessa partier så kommer kvinnor mer naturligt in i på förtroendeposter i kommunen.

Sammantaget kan man säga att några av våra förklaringar har fått stöd i den analys som genomförts här. En kulturell förklaring som går ut på att i kommuner med en mer traditionell syn på kvinnorollen kommer kvinnor att vara sämre representerade, får visst stöd i och med att storleken på servicesektorn tycks ha en positiv effekt på kvinnorepresentationen. Det behöver dock givetvis inte vara så att denna effekt handlar om kultur, utan effekten kan även tänkas förklaras av någon annan mekanism. En av våra politiska hypoteser fick också stöd i de analyser som genomfördes här – kommuner där socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet har en hög andel av mandaten visade sig ha en högre kvinnorepresentation. Flera av de hypoteser som ställdes upp fick inte lika starkt stöd, men resultaten talar även till viss del för att kvinnorepresentationen är högre i kommuner med ett stort antal förtroendeuppdrag. Kvinnor som underrepresenterad grupp tycks således gynnas av att det finns ett stort antal uppdrag att fördela, vilket skulle kunna tala för att kvinnorepresentationen skulle kunna öka om det totala antalet uppdrag ökade.

Ett resultat som är viktigt att notera i de regressionsanalyser som presenteras här är att den förklarade variansen är relativt låg. Det justerade R^2 för modellen som inkluderar alla våra nio oberoende variabler är 0,16. Detta innebär att vi endast har förklarat 16 procent av variationen i andelen kvinnor bland de förtroendevalda i kommunerna med hjälp av våra oberoende variabler. Vilken förklarad varians vi skall förvänta oss är i och för sig inte given, men mot bakgrund av att vi har prövat de flesta av de hypoteser som ställts upp i litteraturen kan detta resultat anses vara något nedslående. En slutsats som kan dras är därför att det krävs ytterligare forskning för att kunna förklara variationen i kvinnors andel av de förtroendevalda mellan kommuner. Nya hypoteser bör således formuleras och testas för att vi skall kunna öka den förklarade variansen, och därmed göra det möjligt att bättre förstå varför vissa kommuner har en hög andel kvinnor bland de förtroendevalda medan andra kommuner har en mycket låg andel kvinnliga politiker. Tankbara hypoteser är till exempel att kvinnorepresentationen är högre i kommuner där attityderna bland de folkvalda är mer positiva till åtgärder för att förbättra jämställdheten, eller i kommuner där någon eldsjäl har drivit frågan om social representativitet.

3.3.3. *Analys av variationen i invandrarrepresentation*

Vi skall nu gå över till att studera huruvida vi kan förklara variationen i andelen utrikes födda i kommunerna med hjälp av de egenskaper som listades i tabell 3.7. I tabell 3.9 presenteras resultaten i ett antal regressionsanalyser där andelen utrikes födda bland de förtroendevalda i en kommun utgör vår beroende variabel. Ett tydligt resultat är att andelen utrikes födda i befolkningen i en kommun har en avgörande betydelse för hur stor andel utrikes födda det finns i politikerkåren. Denna variabel har en positiv och signifikant effekt även när vi kontrollerar för andra variabler. Andelen utrikes födda bland de förtroendevalda ökar med ungefär en halv procentenhet när andelen utrikes födda i befolkningen ökar med en procentenhet. I kommuner med en hög andel utrikes födda i befolkningen, som till exempel Botkyrka och Haparanda (41 respektive 47 procent), finner vi alltså en hög andel utrikes födda bland de förtroendevalda (25 respektive 26 procent).

Det finns flera tänkbara förklaringar till varför andelen utrikes födda i befolkningen spelar en så avgörande roll för politikerkårens sammansättning. Man kan till exempel tänka sig att partierna har fler utrikes födda att nominera i kommuner med många invandrare. Man kan också tänka sig att partierna har ett tryck på sig att vara socialt representativa för kommunens befolkning och att man nominerar utrikes födda för att inte förlora röster. Man kan också tänka sig att partierna ser social representativitet som ett viktigt mål, och att man därför rekryterar fler invandrare i kommuner med många invandrare. Vilken av dessa förklaringar som är riktig går inte att avgöra på basis av de data vi har här.

Hypotesen om att den etniska strukturen har betydelse får inte lika starkt stöd. Variabeln som presenteras här mäter homogeniteten i den etniska strukturen, och ju större andel bland de utrikes födda som utgörs av personer från ett eller några få länder, desto högre värde får en kommun. Effekten av denna variabel är positiv och signifikant i den bivariata analysen, vilket ger visst stöd för hypotesen att ju mer homogen invandrargruppen är i en kommun, desto högre andel utrikes födda kommer vi att se i politikerkåren. När vi kontrollerar för andelen utrikes födda i befolkningen är dock inte längre effekten av den etniska strukturen signifikant.

Liksom när vi studerade könsrepresentativiteten har storleken på befolkningen en viss betydelse för hur många utrikes födda det finns i politikerkåren - i större kommuner är invandrarrepresentationen högre. Denna effekt försvinner inte helt när vi kontrollerar för antalet förtroendeuppdrag, vilket talar för att det inte är det faktum att stora kommuner har många uppdrag att fördela som förklarar varför dessa kommuner har fler utrikes födda politiker. Istället skulle det kunna vara det faktum att partierna har fler utrikes födda att nominera i kommuner med en stor befolkning som förklarar varför vi finner fler utrikes födda i politikerkåren.

Bland de politiska variablerna tycks andelen röd-gröna mandat i fullmäktige ha betydelse för representationen av utrikes födda, det vill säga ju högre andel av mandat som socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet innehar i fullmäktige, desto högre andel utrikes födda återfinns bland de förtroendevalda. Denna effekt skulle eventuellt kunna förklaras av att s, v och mp förordar social representativitet i högre utsträckning än de övriga partierna. Effekten skulle även kunna förklaras av att dessa partier har lyckats bättre i rekryteringen av invandrare, eller att invandrare i högre utsträckning intresserar sig för att aktivera sig i dessa partier.

TABELL 3.9. REGRESSION, ANDEL UTRIKES FÖDDA BLAND FÖRTROENDEVALDA

	<i>Bivariat effekt</i>	<i>Demografi/socioek.</i>	<i>Institutioner/politik</i>
Konstant	-	-1,05 (0,62)	-3,11 (1,41)
<i>Demografiska variabler</i>			
Andel utrikes födda i befolkning	0,57 *** (0,02)	0,52 *** (0,03)	0,53 *** (0,03)
Etnisk struktur (homogenitet)	3,47 ** (1,65)	0,85 (1,04)	-0,79 (1,07)
Storlek befolkning (logaritmerad)	2,14 *** (0,25)	0,84 *** (0,18)	0,57 * (0,30)
<i>Institutionella/politiska variabler</i>			
KDN-system	5,46 *** (1,11)	-	0,57 (0,72)
Antal förtroendeuppdrag	0,02 *** (0,00)	-	0,00 (0,00)
Fragmentering partisystem	-0,39 (0,35)	-	0,01 (0,22)
Andel s, v, mp-mandat	0,15 *** (0,02)	-	0,06 *** (0,01)
Förklarad varians (justerat R ²)	-	0,68	0,70
Antal kommuner	290	290	290

Kommentar: Signifikant på * 90 % säkerhetsnivå, ** 95 % säkerhetsnivå, *** 99 % säkerhetsnivå. Värden som presenteras i tabellen är ostandardiserade regressionskoefficienter i bivariata och multivariata regressionsanalyser. Standardfel anges inom parentes.

Variabeln som mäter om en kommun har kommun- eller stadsdelsnämnder (KDN) eller ej har en stark effekt i den bivariata analysen. När vi går från en kommun som inte har kommunaldelsnämnder till en kommun som har denna typ av organisation ökar andelen utrikes födda med över 5 procentenheter. Denna effekt försvinner dock när vi kontrollerar för antalet uppdrag i kommunen, vilket indikerar att vi har funnit en mekanism som förklarar varför KDN-variabeln har en effekt på representationen av utrikes födda – KDN-kommuner har fler uppdrag att fördela och detta leder till att vi ser en högre andel utrikes födda bland de förtroendevalda.

Sammantaget har vi funnit flera faktorer som bidrar till att förklara variationen i andelen utrikes födda bland de förtroendevalda. Andelen utrikes födda bland de förtroendevalda är bland annat högre i kommuner med en hög andel utrikes födda i befolkningen, med en stor befolkning och med en hög andel röd-gröna mandat i fullmäktige. Den viktigaste förklaringen till variationen i andelen utrikes födda bland de förtroendevalda tycks vara hur stor andel utrikes födda det finns i befolkningen, vilket är en slutsats som kan tolkas på flera sätt. En tänkbar förklaring är att partierna i kommuner med många utrikes födda ser invandrare som en väljargrupp som i hög grad kan påverka valutfallet, och att de rekryterar och nominerar fler invandrare i dessa kommuner för att maximera möjligheten att vinna valet, och därmed vinna makten i en kommun. En annan tänkbar förklaring är att partierna vill uppnå hög social representativitet och att de rekryterar fler utrikes födda för att få en politikerkår som speglar befolkningens sammansättning. Framtida forskning får avgöra vilken av dessa förklaringar som är riktig.

3.4. Grupprepresentation och typ av uppdrag

3.4.1. Representativitet i mjuka och hårda sektorer

Flera forskare har visat att det tycks finnas en form av horisontell arbetsfördelning mellan könen inom politiken, vilket innebär att kvinnor och män har förtroendeuppdrag inom olika typer av politiska sakområden. Lena Wängnerud (1996) studerar hur riksdagsledamöter placeras i utskott, och finner att kvinnor är relativt väl representerade i kultur- och socialutskotten, medan kvinnor är kraftigt underrepresenterade i finans-, trafik-, närings-, försvars- och skatteutskotten. Henry Bäck (2000) studerar hur väl olika grupper är representerade i olika facknämnder i kommunerna, och finner bland annat att kvinnor är relativt lite underrepresenterade i så kallade "mjuka" verksamheter, som vård, omsorg, utbildning, kultur och fritid, medan kvinnor är kraftigt underrepresenterade i de "hårda" tekniska nämnderna.

Vissa forskare kopplar "mjuka" politikområden till "svaga" värden, och hävdar att den horisontella arbetsfördelningen handlar om en marginalisering där kvinnor trängs ut av mer inflytelserika män till nämnder som har mindre makt. Man kan givetvis ifrågasätta om de "mjuka" områdena verkligen har mindre makt då större delen av kommunernas verksamhet ligger inom den mjuka sektorn. Innan man drar slutsatsen att det handlar om någon form av marginalisering eller utestängning måste man dessutom undersöka om det faktiskt sker någon form av diskriminering, eller om det är kvinnors egna val som leder till att kvinnor får förtroendeuppdrag inom mjuka politikområden (se Raaum 1995b). Wängnerud (1996) anger två tänkbara alternativa förklaringar till den horisontella arbetsfördelningen mellan könen i riksdagens utskott: att det sker en stereotypisering av vad som anses manligt och kvinnligt, samt att det finns intresseskillnader mellan könen.

I detta avsnitt kommer vi att studera hur män och kvinnor fördelar sig i olika facknämnder i kommunerna och landstingen. Vi kommer således att kunna avgöra om det finns en horisontell arbetsfördelning mellan könen i kommunernas och landstingens facknämnder. Vi har dock ingen möjlighet att uttala oss om det handlar om en marginalisering av kvinnor inom vissa sakområden, eftersom vi inte kan studera hur fördelningen uppkommit. I tabell 3.10 presenteras en översikt över andelen kvinnor och andelen män i olika kommunala nämnder.

TABELL 3.10. ANDEL KVINNOR/MÄN I KOMMUNALA FACKNÄMNDER

	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel män</i>	<i>Totalt antal</i>
Vård/omsorg/social	58 %	42 %	6 926
Barn/ungdom/utbildning	49 %	51 %	6 536
Kultur/fritid/turism	44 %	56 %	4 246
Administration/ekonomi	29 %	71 %	293
Teknik/miljö/trafik/fastighet	27 %	73 %	9 714
Övriga facknämnder	42 %	58 %	2 131
Totalt antal i facknämnder	12 736	17 110	29 846
Andel i alla facknämnder	43 %	57 %	

I tabell 3.10 kan vi tydligt se att det finns en arbetsfördelning mellan könen i de kommunala facknämnderna. Kvinnor är överrepresenterade i nämnder som har hand om vård- och omsorgsfrågor och sociala frågor (58 procent kvinnor), medan män är överrepresenterade i nämnder som har hand om tekniska (73 procent) och administrativa (71 procent) frågor. Kvinnor är generellt sett dåligt representerade i de kommunala facknämnderna – kvinnor utgör 43 procent av de förtroendevalda som har uppdrag i nämnderna. Kvinnor är dock relativt lite underrepresenterade i nämnder som ansvarar för barn- och ungdomsfrågor och utbildning. Det tycks således som att det finns en arbetsfördelning mellan könen som innebär att kvinnor i högre utsträckning har uppdrag i nämnder som ansvarar för ”mjuka” frågor som vård och omsorg och utbildning, medan män ofta har uppdrag i nämnder som ansvarar för ”hårda” frågor som teknik och trafik. Män är även överrepresenterade i nämnder med ansvar för kultur- och fritidsfrågor, men denna överrepresentation är mycket liten i jämförelse med den som finns inom det tekniska området.

I tabell 3.11 nedan presenteras samma information för landstingens nämnder. Denna tabell visar att det även finns en viss arbetsfördelning mellan könen i de landstingskommunala facknämnderna. Kvinnor är endast överrepresenterade i nämnder som ansvarar för vård, omsorg och sociala frågor, medan män är relativt kraftigt överrepresenterade inom nämnder som ansvarar för teknik, miljö, trafik och ekonomi. I genomsnitt innehåller kvinnor 52 procent av förtroendeuppdragen i landstingens facknämnder, vilket innebär att generellt sett är kvinnor något överrepresenterade i dessa nämnder. I tabellens fjärde kolumn presenteras antalet förtroendeuppdrag i olika typer av nämnder och dessa siffror visar tydligt att det stora flertalet av de uppdrag som finns att fördela inom landstingets facknämnder återfinns i kategorin vård och omsorg. Detta förklarar varför den genomsnittliga andelen kvinnor totalt sett är högre än andelen män i landstingets nämnder, trots att kvinnor endast är överrepresenterade inom en typ av nämnd.

Sammanfattningsvis kan man alltså dra slutsatsen att det finns ett könsmonster i uppdragsfördelningen i kommuner och landsting år 2003. Kvinnor har i högre utsträckning uppdrag i nämnder som ansvarar för mjuka frågor, som socialnämnder, och vård- och omsorgsnämnder, medan män är kraftigt överrepresenterade i nämnder som ansvarar för hårda frågor, som teknikkommittéer, miljö- och byggnämnder och fastighetsnämnder. Dessa resultat är således i linje med resultat i tidigare studier som genomförts på nationell och kommunal nivå.

TABELL 3.11. ANDEL KVINNOR/MÄN I LANDSTINGSKOMMUNALA FACKNÄMNDER

	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel män</i>	<i>Totalt antal</i>
Vård/omsorg/social	56 %	44 %	1 935
Barn/ungdom/utbildning	43 %	57 %	185
Kultur/fritid/turism	48 %	52 %	102
Administration/ekonomi	39 %	61 %	199
Teknik/miljö/trafik/fastighet	37 %	63 %	144
Övriga facknämnder	50 %	50 %	319
Totalt antal i facknämnder	1 506	1 378	2 884
Andel i alla facknämnder	52 %	48 %	

3.4.2. Representativitet och status

I det föregående avsnittet beskriver vi en horisontell arbetsfördelning mellan könen. Flera forskare har även pekat på en vertikal arbetsfördelning mellan könen, som innebär att de ledande positionerna är förbehållna männen. Enligt Raaum (1995b) innebär denna "hierarkiska marginalisering" att underrepresentationen av kvinnor förstärks ju högre upp vi kommer i den politiska hierarkin. Tidigare forskning om de förtroendevalda i kommunerna har visat att denna typ av statusmönster innebär att kvinnor är underrepresenterade i högstatusorgan och i högstatuspositioner. Även andra underrepresenterade grupper, som utrikes födda, har visat sig vara mer underrepresenterade högre upp i makthierarkin (se Bäck 2000). I det här avsnittet undersöker vi om ett sådant statusmönster återfinns för fyra underrepresenterade grupper: kvinnor, unga, utrikes födda och lågutbildade.

I tabell 3.12 nedan presenteras andelen kvinnor, unga, utrikes födda och lågutbildade som har uppdrag i organ på olika nivåer i kommunerna. Vi ser tydligt att kvinnor är mer underrepresenterade ju högre upp i hierarkin vi kommer. Endast 36 procent av ledamotsposterna i kommunstyrelserna innehas till exempel av kvinnor. I tabell 3.13 ser vi även att samma mönster återfinns när vi rör oss från lägre positioner till högre, vilket bland annat innebär att kvinnor är särskilt underrepresenterade på ordförandeposter i kommunerna. En ännu tydligare hierarki återfinns när vi studerar unga och utrikes födda, det vill säga dessa sociala grupper är kraftigt underrepresenterade i högstatusorgan som kommunstyrelsen, och på högstatuspositioner som nämndernas presidieposter. Mönstret är inte lika entydigt för lågutbildade. Lågutbildade är visserligen något sämre representerade i kommunstyrelserna än i kommunfullmäktige och facknämnder, men detta statusmönster återfinns inte när vi studerar olika positioner. Lågutbildade är underrepresenterade i alla olika positioner i samma utsträckning (13–14 procent).

TABELL 3.12. ANDEL AV UNDERREPRESENTERAD GRUPP I ORGAN PÅ OLIKA NIVÅER, KOMMUN

	<i>Kvinnor</i>	<i>Unga</i>	<i>Utrikes födda</i>	<i>Lågutbildade</i>
Kommunstyrelsen	36 %	4 %	5 %	12 %
Kommunfullmäktige	42 %	6 %	7 %	13 %
Facknämnder	43 %	8 %	8 %	14 %
Kommundelsnämnder	46 %	8 %	15 %	9 %
<i>Samtliga organ</i>	<i>41 %</i>	<i>7 %</i>	<i>7 %</i>	<i>14 %</i>

Kommentar: Avser fördelning av totalt 66 439 förtroendeuppdrag. Unga definieras här som personer under 30, och lågutbildade definieras som personer som endast har förgymnasial utbildning.

TABELL 3.13. ANDEL AV UNDERREPRESENTERAD GRUPP PÅ OLIKA POSITIONER, KOMMUN

	<i>Kvinnor</i>	<i>Unga</i>	<i>Utrikes födda</i>	<i>Lågutbildade</i>
Ordförande	30 %	1 %	3 %	14 %
Vice ordförande	35 %	3 %	5 %	13 %
Övriga ordinarie ledamöter	42 %	5 %	7 %	13 %
Ersättare	42 %	9 %	9 %	14 %
<i>Samtliga poster</i>	<i>41 %</i>	<i>7 %</i>	<i>7 %</i>	<i>14 %</i>

Kommentar: samma som i tabell 3.12 ovan.

Huruvida det även finns ett statusmönster i landstingens olika organ har inte undersökts tidigare. Resultaten i 2003 års undersökning av underrepresenterade grupper i organ på olika nivåer, och i olika positioner i landstingen presenteras i tabell 3.14 och 3.15. Liksom i kommunerna blir kvinnor, unga och utrikes födda mer underrepresenterade ju högre upp i hierarkin vi kommer. Skillnaden när det gäller kvinnors andel på olika nivåer är dock mindre i landstingen än i kommunerna. 52 procent av facknämndernas ledamöter är kvinnor, medan 47 procent av styrelsens ledamöter är kvinnor. 49 procent av ersättarposterna innehas av kvinnor, men endast 44 procent av ordförandena är kvinnor. I fullmäktige och i landstingets facknämnder är 8 procent utrikes födda, men i landstingsstyrelsen innehar utrikes födda endast 3 procent av uppdragen, vilket talar för att sker en hierarkisk marginalisering av utrikes födda. Unga innehar endast 2 procent av posterna i landstingsstyrelsen, och 1 procent av ordförandeposterna, det vill säga denna grupp är kraftigt underrepresenterad på högre poster. Gruppen lågutbildade är ungefär lika underrepresenterad i alla organ och positioner – ungefär 8 procent av facknämndernas poster innehas av personer med enbart förgymnasial utbildning och samma andel av landstingsstyrelsens poster innehas av lågutbildade.

Sammantaget tecknas en bild av en hierarkisk marginalisering av kvinnor, unga och utrikes födda i både kommuner och landsting. Dessa grupper är sämre representerade ju högre upp i makt hierarkin vi kommer, både när det gäller organ på olika nivåer, samt när det gäller uppdrag på olika nivåer. Kvinnor, unga och utrikes födda är till exempel dåligt representerade i kommunstyrelsen samt på kommunernas ordförandeposter. Gruppen lågutbildade uppvisar däremot ungefär samma representation på olika nivåer, vilket tyder på att denna grupp inte utsätts för någon hierarkisk marginalisering. I nästa avsnitt kommer vi att vidare undersöka vem som blir ordförande i kommunerna, genom att genomföra en multivariat analys där vi tar hänsyn till flera olika egenskaper hos individen.

TABELL 3.14. ANDEL AV UNDERREPRESENTERAD GRUPP I ORGAN PÅ OLIKA NIVÅER, LANDSTING

	<i>Kvinnor</i>	<i>Unga</i>	<i>Utrikes födda</i>	<i>Lågutbildade</i>
Landstingsstyrelsen	47 %	2 %	3 %	8 %
Landstingsfullmäktige	48 %	5 %	8 %	8 %
Facknämnder	52 %	5 %	8 %	8 %
Samtliga organ	49 %	5 %	8 %	8 %

Kommentar: Avser fördelning av totalt 7 058 förtroendeuppdrag.

TABELL 3.15. ANDEL AV UNDERREPRESENTERAD GRUPP PÅ OLIKA POSITIONER, LANDSTING

	<i>Kvinnor</i>	<i>Unga</i>	<i>Utrikes födda</i>	<i>Lågutbildade</i>
Ordförande	44 %	1 %	3 %	8 %
Vice ordförande	48 %	2 %	6 %	9 %
Övriga ordinarie ledamöter	49 %	4 %	7 %	8 %
Ersättare	49 %	6 %	8 %	9 %
Samtliga poster	49 %	5 %	8 %	8 %

Kommentar: Samma som i tabell 3.14 ovan.

3.4.3. Vem blir ordförande?

I detta avsnitt kommer vi att fokusera på frågan om vilka individer som blir ordförande i kommunala nämnder och styrelser. Vi har i tidigare avsnitt visat att vissa grupper är kraftigt underrepresenterade på ledande positioner i kommunerna, som till exempel kvinnor, invandrare, och unga. Nu tar vi analysen ett steg till för att studera hur olika egenskaper påverkar individens sannolikhet att bli ordförande då vi kontrollerar för en rad andra egenskaper. Exempelvis är det teoretiskt sett möjligt att kvinnliga förtroendevalda är yngre än sina manliga kollegor och att det är den ålderskillnaden som är orsaken till att kvinnor är sämre representerade på de höga posterna. Vi vill därför bland annat se om kvinnor har lägre sannolikhet än män att bli ordförande även när vi tar hänsyn till en rad andra variabler. För att göra det kommer vi i detta avsnitt att genomföra en multivariat analys, vilken gör det möjligt att studera effekten av en variabel vid kontroll för en annan. I analysen utgör individerna analysenheter och den beroende variabeln beskriver om individen är ordförande eller ej. Vi använder här logistisk regressionsanalys.¹⁷

I tabell 3.16 presenteras resultaten av den multivariata analysen. I modellen inkluderas variablerna kön, ålder, inkomst, födelseland, utbildning och sektor för att förklara vem som blir ordförande. Det är på sin plats att redan här nämna att vår analysmodell inte har någon hög förklaringsgrad.¹⁸ Det är med andra ord svårt att förutse om en förtroendevald blir ordförande eller ej med hjälp av dessa variabler. Det finns en mängd tänkbara variabler som skulle kunna hjälpa till att bättre förklara vem som blir ordförande, till exempel kan man tänka sig att den tid som de förtroendevalda varit engagerade i politiken spelar roll och likaså de nätverk som de förtroendevalda har till sitt förfogande. För att få tillgång till sådana uppgifter krävs att någon form av enkätstudie genomförs. Vi kan således konstatera att de variabler vi här har till vårt förfogande lämnar en del att önska när det gäller att förklara hur de högre posterna i kommunernas politiska organisation tillsätts.

Även om vår analysmodell inte har någon hög förklaringsgrad så kan vi ändå angripa den frågeställning vi inledde detta avsnitt med, nämligen hur olika egenskaper påverkar individens sannolikhet att bli ordförande då vi kontrollerar för en rad andra egenskaper. I tabell 3.16 presenteras hur sannolikheten att bli vald till ordförande förändras då respektive variabel förändras i enlighet med vad som står inom parentes under varje variabel (från ett lågt till ett högt värde). Förändringen i sannolikheten att bli ordförande gäller då variabeln i fråga förändras samtidigt som alla övriga oberoende variabler hålls konstanta. Eftersom det är en skattning av hur sannolikheten förändras är denna skattning behäftad med viss osäkerhet. I tabellen anges därför även ett konfidensintervall inom vilka dessa förändringar med 95 procents sannolikhet ligger. Som framgår av tabell 3.16 så är sannolikheten att bli ordförande ungefär 3 procentenheter lägre för kvinnor än för män, trots att vi kontrollerar för övriga oberoende variabler i modellen.

¹⁷ Karaktären hos den beroende variabeln förklarar valet av statistisk analysmetod. Vi bryter mot några av den linjära regressionsmodellens antaganden när vi applicerar den på en dikotom beroende variabel. Det mest problematiska är enligt Long (1997) att modellens funktionella form är linjär, vilket är orealistiskt när vi talar om sannolikheter. Istället bör vi förvänta oss att när ett utfall är en sannolikhet så har variablerna en avtagande effekt när den beroende variabeln närmar sig noll eller ett, och en modell med ett s-format förhållande mellan de oberoende variablerna och sannolikheten för ett utfall (t ex logistisk regression) är därför mer lämplig.

¹⁸ Pseudo-R² för den presenterade modellen uppgår endast till 0,04.

TABELL 3.16. LOGISTISK REGRESSION, ORDFÖRANDEPOST I KOMMUNAL NÄMND/STYRELSE¹⁹

	<i>Koefficient</i>	<i>Förändring sannolikhet</i>	<i>Konfidensintervall</i>
Konstant	-3,556	-	-
Kön (man–kvinna)	-0,530 *** (0,044)	-2,9	-3,4 till -2,5
Ålder (30 år–60 år)	0,024 *** (0,002)	+3,7	+3,2 till +4,1
Årsinkomst i 10 000-tals kronor (150 000 kr–300 000 kr)	0,004 *** (0,001)	+0,3	+0,2 till +0,4
Födelseland (Inrikes född–utrikes född)	-0,911 *** (0,112)	-3,8	-3,2 till -4,4
Utbildning (Ej högskoleutb.–högskoleutb.)	0,076 * (0,041)	+0,4	-0,0 till +0,9
Anställningssektor (privat sektor–offentlig sektor)	0,536 *** (0,043)	+3,1	+2,6 till +3,6
Log likelihood	-9 763		
Antal förtroendevalda i modellen	40 326		

Kommentar: Signifikant på * 90 % säkerhetsnivå, ** 95 % säkerhetsnivå, *** 99 % säkerhetsnivå. Värden som presenteras i tabellen är logistiska regressionskoefficienter. Standardfelen anges inom parentes under respektive koefficient. Med "förändring sannolikhet" avses hur sannolikheten att bli ordförande påverkas när respektive variabel förändras i enlighet med vad som står inom parentes samtidigt som samtliga övriga variabler hålls konstanta vid sina medelvärden. Konfidensintervallen anger de intervall inom vilka denna förändring i sannolikhet med 95 % sannolikhet ligger.

Att kvinnor är underrepresenterade på ledande positioner beror således inte på att kvinnor skiljer sig från män i fråga om ålder, inkomst, födelseland, utbildning eller anställningssektor. Det är något annat som motverkar kvinnors representativitet på dessa poster. På motsvarande sätt ser vi att ålder påverkar sannolikheten för att bli ordförande; det är ungefär 4 procentenheter större sannolikhet för en 60-åring än för en 30-åring att bli ordförande. Utrikes födda har nästan 4 procentenheter lägre sannolikhet att bli ordförande än deras svenskfödda kollegor. Det är värt att återigen poängtera att de skillnader vi här beskriver gäller när vi tar hänsyn till övriga variabler i modellen. Det är alltså inte skillnader med avseende på dessa variabler som medför att utrikes födda har svårare att nå ordförandeposterna. Av modellen kan vi även utläsa att förtroendevalda som är anställda i offentlig sektor har lättare att bli ordförande än privatanställda. Däremot finner vi inga större skillnader i möjligheter att bli ordförande beroende på inkomst eller utbildning.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att underrepresentationen av kvinnor, utrikes födda och unga på ledande positioner i kommunerna kvarstår även när vi kontrollerar för en rad andra egenskaper hos individerna. För att mer ingående kunna analysera vilka mekanismer som styr partierna vid tillsättandet av ordförandeposter krävs dock ett annat material än det vi här har att tillgå.

¹⁹ Long (1997) rekommenderar att vi skall presentera så kallade "discrete change coefficients", som beskriver förändringen i sannolikheten som inträffar när den oberoende variabeln ökar med något värde, från ett specifikt värde, och när vi håller alla andra variabler konstanta vid några värden. Enligt King, Tomz & Wattenberg (2000) är presentationen av "discrete changes", otillräcklig eftersom de ignorerar att det alltid finns ett mått av osäkerhet när vi mäter effekten av våra variabler. De tillhandahåller ett statistiskt simuleringsprogram (CLARIFY) som kan användas för att räkna ut konfidensintervall runt "discrete changes". Vi använder oss här av detta program.

4. Avslutande kommentarer

I detta avsnitt skall vi sammanfatta de resultat vi funnit i 2003 års undersökning av de förtroendevalda i kommuner och landsting. Vi diskuterar även vilken typ av forskning om de förtroendevalda som bör genomföras i framtiden. I rapportens första del presenterar vi resultat om politikerantal, antal förtroendeuppdrag och uppdragskoncentration i kommuner och landsting. Tidigare forskning har funnit att antalet uppdrag och antalet förtroendevalda i kommunerna har minskat under de senaste årtiondena. Vi visar här att denna trend har fortsatt, och att det totala antalet uppdrag har minskat med ungefär 2 000 uppdrag under den senaste mandatperioden, och att det totala antalet förtroendevalda har minskat med ungefär 2 300 personer. Ungefär 42 200 personer har uppdrag i kommunerna, och ungefär 4 600 personer har uppdrag i landstingen. Vidare finner vi en viss ökning av uppdragskoncentrationen i kommunerna sedan 1999, vilket indikerar att många politiker har flera uppdrag. Liksom i tidigare studier har dock den typiske kommunpolitikern endast ett uppdrag. Ett intressant resultat är att 60 procent av landstingspolitikerna även har ett kommunalt uppdrag, vilket tyder på en betydande överlappning mellan de som är förtroendevalda i kommuner och landsting.

I rapportens andra del studeras den sociala representativiteten bland politiker i kommuner och landsting. Vi finner bland annat att kvinnor, unga, äldre, utländska medborgare, utrikes födda, lågutbildade, låginkomsttagare och privatanställda är underrepresenterade i politikerkåren, och att män, medelålders, högutbildade, höginkomsttagare och offentliganställda är överrepresenterade. Ett liknande mönster återfinns bland de förtroendevalda i landstingen, även om kvinnor inte är underrepresenterade i samma utsträckning. Vi studerar även om representativiteten varierar mellan partier och finner att miljöpartiets och vänsterns representanter är mer representativa för befolkningen när det gäller vissa egenskaper – kvinnor, unga, och utrikes födda är något bättre representerade i dessa partier, medan dessa grupper är sämre representerade i socialdemokraterna och de borgerliga partierna.

Vi finner även en stor variation i representativiteten mellan kommuner. I Eksjö utgör till exempel kvinnor endast 29 procent av de förtroendevalda, medan andelen kvinnor bland de förtroendevalda är 52 procent i Hofors. I Haparanda utgör utrikes födda 26 procent av de förtroendevalda, medan flera kommuner inte har några utrikes födda i politikerkåren. Vi försöker förklara denna variation mellan kommuner genom att pröva ett antal hypoteser om egenskaper som kan påverka representativiteten i en kommun. I analysen finner vi bland annat visst stöd för en hypotes som säger att kommuner som präglas av en mer traditionell kultur har färre kvinnor i politikerkåren. Vi finner också att kommuner där socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet har en hög andel av mandaten har en högre andel kvinnor och en högre andel utrikes födda bland de förtroendevalda, vilket kan indikera att social representativitet är ett viktigt mål för vissa partier, men inte för andra.

Om man vill förutsäga hur hög andel utrikes födda politiker en kommun har bör man studera andelen utrikes födda i befolkningen – kommuner som Botkyrka, med många utrikes födda i befolkningen har nämligen en hög andel förtroendevalda som är födda utomlands. Detta kan tyckas vara ett något trivialt resultat, men det faktum att dessa variabler samvarierar kan indikera att partierna generellt sett strävar efter att uppnå

hög social representativitet. Det kan givetvis även tyda på att partierna är röstmaximerare och att de ser invandrare som en grupp som kan avgöra valet i en kommun. Vilken förklaring som är riktig kan vi inte avgöra här.

Avslutningsvis genomför vi ett antal analyser för att avgöra om det finns något mönster med avseende på olika typer av uppdrag, och vi finner bland annat att kvinnor är väl representerade i ”mjuka” nämnder, som till exempel har ansvar för vård, omsorg och sociala frågor, medan kvinnor är sämre representerade i ”hårda”, tekniska nämnder, både i kommuner och landsting. Detta talar för att det finns en horisontell arbetsfördelning mellan könen. Vi finner även att det finns en vertikal arbetsfördelning som innebär att underrepresenterade grupper, som kvinnor, unga och utrikes födda är mer underrepresenterade ju högre upp i hierarkin vi kommer. Till exempel är det ovanligt att hitta unga och utrikes födda på ordförandeposter i kommunernas och landstingens styrelser och nämnder. I en multivariat analys undersöks vilka egenskaper hos individen som påverkar sannolikheten för att en person skall inneha en ordförandepost i kommunernas nämnder. Vi finner att flera egenskaper, som kön, ålder och födelseland påverkar vem som blir ordförande.

Som vi indikerat på flera ställen i rapporten finns det ett antal frågor som inte kan besvaras enbart på basis av det material som Statistiska centralbyrån har samlat in om de förtroendevalda i kommuner och landsting. Vi har här visat att vissa grupper är underrepresenterade bland de förtroendevalda. För att kunna åtgärda detta problem måste vi dock få en djupare förståelse för varför dessa grupper är dåligt representerade, och det är denna fråga som vi anser att framtida forskning bör fokusera på. Varför är kvinnor, unga och invandrare dåligt representerade i kommunerna, och varför är utrikes födda och privatanställda dåligt representerade i landstingen? Dessa frågor handlar ytterst om varför vissa personer blir politiker.

För att besvara dessa frågor anser vi att man dels måste undersöka individens attityder och mer ingående studera varför vissa är villiga att ta på sig ett förtroendeuppdrag, medan andra inte är det. Vi måste dessutom undersöka partierna och deras motiv till att rekrytera och nominera vissa personer, men inte andra. Varför rekryteras till exempel inte centern och moderaterna fler utrikes födda? Varför finns det en högre andel kvinnliga förtroendevalda i vänsterpartiet än i kristdemokraterna? En hel del andra frågor väcks även i rapporten. Vi finner till exempel att överlappningen mellan personer som har uppdrag i kommuner och landsting är stor. Vad beror detta på? Kan det vara så att kommunerna ser ett intresse i att bevaka frågor i landstingen? Eller har partierna så svårt att rekrytera förtroendevalda till landstingen att personer med kommunala uppdrag tillfrågas?

I syfte att besvara dessa och liknande frågor som handlar om att förklara den sociala representativiteten bland de förtroendevalda i kommuner och landsting föreslår vi två typer av empiriska studier: (1) En enkätundersökning som skickas ut till ett urval personer, där en viss andel är medborgare utan förtroendeuppdrag, och där en viss andel utgörs av personer med förtroendeuppdrag. I denna typ av enkät kan man till exempel ställa frågor om individernas attityder, intressen, och kontakter med partier och andra organisationer. (2) En enkätundersökning som skickas ut till ett urval av ledande representanter för de politiska partierna på kommunal nivå. I denna typ av enkät kan man till exempel ställa frågor om rekryteringsstrategier och synen på social representativitet i de politiska partierna. En sådan enkätundersökning kan även kombineras med djupgående fallstudier av några politiska partiers rekryteringsarbete och procedurer för nomineringar.

5. Bilaga

5.1. Datainsamling

Den 22 maj 2003 fick Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag av regeringen att genomföra en undersökning av förtroendevalda i kommuner och landsting. Undersökningen finansierades av regeringen, Svenska Kommunförbundet samt Landstingsförbundet. I slutet av maj gjorde SCB ett utskick till samtliga kommuner och landsting där uppgifter om förtroendevaldas namn, personnummer, nämndtillhörighet och position i nämnd efterfrågades. I mitten av augusti hade 80 procent av kommunerna och 70 procent av landstingen inkommit med de efterfrågade uppgifterna. De sista kommunerna kom in med uppgifter i början av november. Samtliga kommuner och landsting har skickat in efterfrågade uppgifter om de förtroendevalda. Något problem med bortfall föreligger med andra ord inte.

Uppgifter om förtroendevalda har inkommit till SCB i både elektronisk form och på papper. Vid registrering av uppgifter har kontroller genomförts, exempelvis att personnumren är korrekta, att samma personnummer inte förekommer flera gånger i samma nämnd. Dessutom har olika kontroller av nämndstrukturen genomförts, exempelvis att samtliga kommuner har lämnat uppgifter för fullmäktige, kommunstyrelse, valnämnd och revision. Det är naturligtvis möjligt att det vid registreringen gjorts fel som inte upptäckts vid dessa kontroller, men det är inte troligt att dessa eventuella fel skulle vara systematiska och därmed är det inte heller troligt att de skulle påverka de slutsatser som kommit fram vid analys av materialet. De brister och felaktigheter som upptäckts har korrigerats efter kompletteringar från kommuner och landsting. Det faktum att kommunerna och landstingen har skickat in de efterfrågade uppgifterna om förtroendevalda vid något olika tillfällen medför att det inte är en samlad bild från ett exakt tillfälle som ges. För de analyser som gjorts i den här rapporten utgör detta dock inget problem.

De insamlade personnumren har matchats mot olika register vid SCB för att kunna ta fram olika bakgrundsvariabler avseende de förtroendevalda. De register som använts är: registret över totalbefolkningen (RTB), registret över inkomster och förmögenheter (IoF), registret över befolkningens utbildning, registret över arbetsmarknadsstatistik (RAMS) samt yrkesregistret. Registren som använts avser olika år och har olika begränsningar, vilket tagits hänsyn till vid analyserna. För en mer utförlig beskrivning av de variabler som hämtats från dessa register se variabelförteckningen nedan (avsnitt 5.3).

5.2. Lista över uppdrag

Vid datainsamlingen samlades uppgifter om de förtroendevaldas nämndtillhörighet in. Dessa nämnder har sedan klassificerats i olika kategorier, vilket bland annat legat till grund för selektering av de uppdrag som ingår i populationen. Bland de uppdrag som samlats in och som faller utanför den definition av förtroendeuppdrag vi använder oss av finner vi framför allt uppdrag i kommunala bolag, arbetsutskott, olika råd och kommittéer. Nedan ges en kortfattad beskrivning av de kategorier av kommunala och landstingskommunala nämnder som ingår i populationen.

TABELL 5.1. EXEMPEL PÅ NÄMNDER SOM INGÅR I POPULATIONEN

<i>Kategori</i>	<i>Exempel på nämnder som ingår</i>
Obligatoriska nämnder (eller motsvarande)	Fullmäktige, revision, styrelsen och valnämnd.
Vård/omsorg/social	Handikappnämnd, individ- och familjenämnd, färdtjänstnämnd, socialnämnd, vård- och omsorgsnämnd och äldrenämnd.
Barn/ungdom/utbildning	Barn- och ungdomsnämnd, barn- och utbildningsnämnd, bildningsnämnd, gymnasienämnd och skolnämnd.
Kultur/fritid/turism	Biblioteks- och kulturnämnd, fritidsnämnd, idrottsnämnd, kulturnämnd, turistnämnd.
Administration/ekonomi	Näringslivsnämnd, personalnämnd, utvecklingsnämnd.
Teknik/miljö/trafik/fastighet	Bygg- och miljönämnd, byggnadsnämnd, fastighetsnämnd, gatu- och trafiknämnd, plan- och miljönämnd och räddningsnämnd.
Övriga nämnder	Krisledningsnämnd, produktionsnämnd, tillståndsnämnd och vuxennämnd.

5.3. Operationaliseringar

I denna del av rapporten beskriver vi hur variablerna som studerats i rapporten har operationaliserats, dvs hur vi mäter de egenskaper som studeras.

TABELL 5.2. OPERATIONALISERING AV SOCIALA GRUPPER

<i>Variabel</i>	<i>Beskrivning</i>
Kön, andel politiker	Information om de förtroendevaldas kön har hämtats från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB).
Kön, andel befolkning	Information om andelen kvinnor/män i befolkningen har hämtats från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser befolkningen 18 år och äldre den 31 december 2002.
Ålder, andel politiker	Variabeln är indelad i 4 kategorier: 18–29, 30–49, 50–64 och 65 år och uppåt. Vi har valt denna indelning eftersom den även används i den officiella statistiken över nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen. Därigenom skapas större jämförbarhet. Information om de förtroendevaldas ålder kommer från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB).
Ålder, andel befolkning	Information om befolkningens ålder från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser befolkningen 18 år och äldre den 31 december 2002.
Medborgarskap, andel politiker	Variabeln är indelad i 2 kategorier: svenska och utländska medborgare. Information om de förtroendevaldas medborgarskap kommer från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB).
Medborgarskap, andel befolkning	Uppgifter om medborgarskap i befolkningen är hämtade från SCB:s valstatistik och avser i kommunalvalen 2002 röstberättigade utländska medborgare. Begränsningen till röstberättigade utländska medborgare har gjorts för att av de utländska medborgarna är det endast de röstberättigade som är valbara.
Födelseland, andel politiker	Variabeln är indelad i 2 kategorier: personer födda i Sverige och personer födda utomlands. Kategorin födda utomlands delas även in i kategorierna: Norden, EU, Europa utanför EU & Sovjet, resten av världen. Information om de förtroendevaldas födelseland har hämtats från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB).
Födelseland, andel befolkning	Information om andelar med olika födelseland i befolkningen är hämtade från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser befolkningen 18 år och äldre den 31 december 2002.
Utbildning, andel politiker	Variabeln är indelad i 3 kategorier: förgymnasial (låg), gymnasial (medel) och eftergymnasial (hög) utbildning. Information om de förtroendevaldas utbildning från SCB:s utbildningsregister. På grund av begränsningar i registret finns endast variabeln tillgänglig för personer upp till och med 74 år.
Utbildning, andel befolkning	Uppgifter om befolkningens utbildning är beräknade med hjälp SCB:s utbildningsregister. Variabeln avser befolkningen 18–74 år den 31 december 2002. Att variabeln inte avser hela befolkningen 18 år och äldre beror på registrets begränsningar.
Inkomst, andel politiker	Variabeln är indelad i 3 kategorier: 1–153 000 (låg), 153 001–270 911 (medel), och 270 912 och uppåt (hög). Uppgifterna är hämtade från SCB:s inkomstre-gister och avser taxerad årsinkomst för året 2001. Nolltaxerare har exkluderats vid kategoriseringen eftersom det är en mycket heterogen grupp. I övrigt följer kategorierna befolkningens fördelning efter inkomst. De 40 procent av befolkningen som har lägsta taxerade inkomster har inkomster upp till och med 153 000. De följande 40 procenten av befolkningen har inkomster mellan 153 001 och 270 911 kronor. De 20 procent av befolkningen som har de högsta taxerade inkomsterna har inkomster som är över 270 911 kronor.
Inkomst, andel befolkning	Information om befolkningens inkomst är hämtad från SCB:s inkomstregis-ter. Kategorierna är desamma som för politikerna. Variabeln avser taxerad årsinkomst för året 2001 och för befolkningen 18 år och äldre.

Arbetsituation, andel politiker	Variabeln är indelad i 2 kategorier: arbetslösa och anställda. Kategorin arbetslösa utgörs av de personer som fått någon arbetslöshetsersättning under 2001. Information om de förtroendevaldas arbetsituation är hämtad från SCB:s register över arbetsmarknadsstatistik (RAMS).
Arbetsituation, andel befolkning	Information om andelen arbetslösa i befolkningen är hämtad från SCB:s register över arbetsmarknadsstatistik (RAMS) och avser år 2001.
Anställningssektor, andel politiker	Variabeln är indelad i 3 kategorier: privatanställda, statligt anställda och anställda i kommuner och landsting. Information om de förtroendevaldas anställningssektor är hämtad från SCB:s yrkesregister och avser år 2001.
Anställningssektor, andel befolkning	Uppgifter om andelen anställda i de olika sektorerna i befolkningen är hämtade från SCB:s yrkesregister och avser år 2001.

TABELL 5.3. OPERATIONALISERING AV REGRESSIONSVARIABLER

<i>Variabel</i>	<i>Beskrivning</i>
Andel kvinnor i befolkning	Variabeln beskriver andelen kvinnor i befolkningen i en kommun. Informationen om andelen kvinnor är beräknad med hjälp av uppgifter från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser andelen kvinnor bland befolkningen över 18 år den 31 december 2002.
Storlek befolkning	Variabeln beskriver det logaritmerade antalet invånare (i tusental). Information om antal invånare är beräknat med hjälp av uppgifter från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser befolkningen över 18 år den 31 december 2002.
Andel anställda i servicesektor	Variabeln beskriver andelen anställda i servicesektorn, dvs andelen som ej är anställda i industri och jordbruk. Information om andelen serviceanställda 1996 är hämtad från KFAKTA03.
Kyrksamhet	Variabeln beskriver andelen högmässobesökare per vecka. Information om andelen högmässobesökare 2002 är hämtad från KFAKTA03.
Andel högutbildade	Variabeln beskriver andelen personer i en kommun med eftergymnasial utbildning. Andelen högutbildade är beräknad med hjälp av uppgifter från SCB:s utbildningsregister. Variabeln avser befolkningen i åldern 18-74 år.
KDN-system	Variabeln beskriver om en kommun har kommun- eller stadsdelsnämnder. Information om kommunaldelsnämnder är hämtad från SCB:s Undersökning av den lokala demokratis utveckling och funktionssätt.
Antal uppdrag	Variabeln beskriver antalet förtroendeuppdrag 2003.
Fragmentering partisystem	Variabeln beskriver partifragmenteringen i en kommun med hjälp av ett index som kallas "Effective number of parties" = $1/\sum p^2$, där p är parti i 's andel av mandaten i fullmäktige. Ett högt värde på variabeln innebär att fragmenteringen i systemet är hög. Partiernas mandatfördelning är hämtad från SCB:s statistiska databaser (SSD) och avser mandatfördelningen efter 2002 års val.
Andel s-, v-, mp-mandat	Variabeln beskriver andelen fullmäktigemandat som innehas av socialdemokraterna, vänstern och miljöpartiet. Mandatfördelningen är hämtad från SCB:s statistiska databaser (SSD) och avser mandatfördelningen 2002.
Andel utrikes födda i befolkning	Variabeln beskriver andelen utrikes födda i befolkningen i en kommun. Information om andelen utrikes födda kommer från SCB:s befolkningsregister och avser befolkningen över 18 år den 31 december 2002.
Etnisk struktur	Variabeln beskriver homogeniteten i gruppen utrikes födda med hjälp av Herfindahls index = $\sum p^2$, där p beskriver grupp i 's andel av de utrikes födda i en kommun. Indexet är baserat på information om de 10 största etniska grupperna (personer med samma födelseland) i en kommun, vilket beräknats med hjälp av uppgifter från SCB:s befolkningsregister. Variabeln avser befolkningen över 18 år den 31 december 2002.

5.4. Kommunförteckning

I detta avsnitt presenteras ett antal egenskaper för alla de 290 kommunerna. Vi har valt att presentera uppdragskoncentrationen (antalet uppdrag/antalet politiker), antalet invånare per politiker, andelen kvinnor bland de förtroendevalda och andelen utrikes födda bland de förtroendevalda. Informationen baseras på uppgifter som kommunerna har skickat in till SCB. Redovisningen bygger på den definition av förtroendevalda som anges i inledningen av rapporten. Siffrorna som redovisas här är avhängiga av kommunernas uppgifter, vilken tidpunkt uppgifterna samlats in (se avsnitt 5.1), samt av den definition av förtroendeuppdrag som vi använder.

TABELL 5.4. KOMMUNFÖRTECKNING

<i>Kommun</i>	<i>Uppdragskonc.</i>	<i>Inv. per politiker</i>	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel utrikes födda</i>
Ale	1,50	177	39	9
Alingsås	1,38	155	40	4
Alvesta	1,69	156	32	7
Aneby	1,74	90	28	7
Arboga	1,71	114	34	10
Arjeplog	1,77	43	45	3
Arvidsjaur	1,76	82	40	2
Arvika	1,72	169	37	5
Askersund	1,76	102	42	4
Avesta	1,55	163	41	9
Bengtstors	1,66	121	35	2
Berg	1,77	79	39	3
Bjurholm	1,55	39	42	6
Bjuv	1,54	135	36	12
Boden	1,62	190	41	5
Bollebygd	1,59	99	35	10
Bollnäs	1,55	177	39	3
Borgholm	1,67	85	48	5
Borlänge	1,57	206	41	10
Borås	1,36	258	43	12
Botkyrka	1,39	267	45	25
Boxholm	1,67	52	43	6
Bromölla	1,65	95	45	5
Bräcke	1,60	89	43	5
Burlöv	1,62	124	40	9
Båstad	1,60	113	41	5
Dals-Ed	1,86	53	37	4
Danderyd	1,37	163	43	6
Degerfors	2,05	111	38	12
Dorotea	1,59	41	37	4
Eda	1,72	72	38	10
Ekerö	1,67	178	42	7
Eksjö	1,64	121	29	3
Emmaboda	1,90	84	39	9
Enköping	1,45	203	44	8
Eskilstuna	1,71	425	45	16
Eslöv	1,57	177	40	10
Essunga	1,70	70	37	6
Fagersta	1,58	116	42	21
Falkenberg	1,59	274	41	8
Falköping	1,59	176	41	7
Falun	1,44	266	36	6
Filipstad	1,78	107	40	4
Finspång	1,52	158	41	4
Flen	1,69	134	50	11
Forshaga	1,76	126	37	5

<i>Kommun</i>	<i>Uppdragskonc.</i>	<i>Inv. per politiker</i>	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel utrikes födda</i>
Färgelanda	1,56	59	38	2
Gagnef	1,83	104	39	3
Gislaved	1,46	159	34	9
Gnesta	1,78	129	42	4
Gnosjö	1,52	76	40	10
Gotland	1,54	252	48	4
Grums	2,00	103	49	6
Grästorp	1,88	77	37	4
Gullspång	1,93	63	33	1
Gällivare	1,55	177	49	0
Gävle	1,46	402	43	11
Göteborg	1,27	785	43	14
Götene	1,66	101	34	2
Habo	1,59	77	37	2
Hagfors	1,62	153	39	2
Hallsberg	1,62	115	40	4
Hallstahammar	1,72	130	40	10
Halmstad	1,47	367	40	9
Hammarö	1,71	155	39	8
Haninge	1,51	420	41	17
Haparanda	1,74	117	40	26
Heby	1,63	93	45	5
Hedemora	1,48	110	47	4
Helsingborg	1,45	528	44	10
Herrljunga	1,63	70	43	7
Hjo	1,67	99	29	3
Hofors	1,56	114	52	9
Huddinge	1,48	428	44	14
Hudiksvall	1,60	176	43	5
Hultsfred	1,64	110	34	6
Hylte	1,67	87	35	5
Håbo	1,70	170	39	10
Hällefors	1,56	97	46	16
Härjedalen	1,77	96	40	1
Härnösand	1,40	135	42	4
Härryda	1,47	339	38	5
Hässleholm	1,43	214	34	4
Höganäs	1,51	163	42	5
Högsby	1,80	52	41	9
Hörby	1,79	110	35	4
Höör	1,63	112	39	12
Jokkmokk	1,55	53	43	6
Järfälla	1,64	426	42	19
Jönköping	1,36	348	45	8
Kalix	1,59	116	39	7
Kalmar	1,52	321	41	8
Karlsborg	1,91	76	43	4
Karlshamn	1,62	151	39	6
Karlskoga	1,61	219	44	15
Karlskrona	1,43	225	40	5
Karlstad	1,45	341	42	6
Katrineholm	1,49	133	43	8
Kil	1,76	106	37	5
Kinda	1,63	93	40	2
Kiruna	1,64	198	47	3
Klippan	1,69	143	33	5
Knivsta	1,48	132	42	8
Kramfors	1,52	143	48	3
Kristianstad	1,49	344	41	10
Kristinehamn	1,65	203	43	7
Krokom	1,73	127	44	4

<i>Kommun</i>	<i>Uppdragskonc.</i>	<i>Inv. per politiker</i>	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel utrikes födda</i>
Kumla	1,80	166	43	10
Kungsbacka	1,58	316	43	5
Kungsör	1,93	84	44	11
Kungälv	1,41	208	43	3
Kävlinge	1,67	183	34	9
Köping	1,74	155	40	15
Laholm	1,79	178	39	6
Landskrona	1,40	152	37	12
Laxå	1,79	81	46	5
Lekeberg	1,75	91	40	4
Leksand	1,65	134	39	4
Lerum	1,46	193	42	7
Lessebo	1,74	74	35	7
Lidingö	1,48	266	43	7
Lidköping	1,40	172	41	5
Lilla Edet	1,70	124	42	8
Lindesberg	1,71	169	39	11
Linköping	1,50	530	42	6
Ljungby	1,63	198	35	10
Ljusdal	1,76	158	40	5
Ljusnarsberg	1,59	90	46	3
Lomma	1,53	117	37	8
Ludvika	1,68	144	37	11
Luleå	1,43	270	44	8
Lund	1,46	315	37	13
Lycksele	1,61	112	41	3
Lysekil	1,61	106	43	5
Malmö	1,22	610	42	16
Malung	1,63	84	40	5
Malå	1,59	47	44	4
Mariestad	1,49	136	33	4
Mark	1,50	165	42	5
Markaryd	1,60	92	44	11
Mellerud	1,68	113	40	6
Mjölby	1,48	178	40	5
Mora	1,81	155	36	6
Motala	1,64	257	37	8
Mullsjö	1,77	98	32	1
Munkedal	1,74	111	35	1
Munkfors	1,66	60	40	6
Mölndal	1,51	274	39	12
Mönsterås	1,67	90	41	3
Mörbylånga	1,75	103	35	0
Nacka	1,55	323	44	14
Nora	1,71	94	45	7
Norberg	1,65	57	44	6
Nordanstig	1,92	141	34	1
Nordmaling	1,67	97	36	5
Norrköping	1,46	465	44	9
Norrtälje	1,39	232	38	10
Norsjö	1,67	69	39	0
Nybro	1,57	123	42	4
Nykvarn	1,37	76	38	9
Nyköping	1,53	260	44	6
Nynäshamn	1,49	208	47	6
Nässjö	1,65	181	37	3
Ockelbo	1,85	82	46	5
Olofström	1,71	132	44	15
Orsa	1,45	105	46	1
Orust	1,66	163	40	3
Osby	1,79	120	42	6

<i>Kommun</i>	<i>Uppdragskonc.</i>	<i>Inv. per politiker</i>	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel utrikes födda</i>
Oskarshamn	1,65	187	41	5
Ovanåker	1,68	112	39	3
Oxelösund	1,58	114	44	14
Pajala	1,65	74	44	4
Partille	1,65	265	44	6
Perstorp	2,02	76	31	11
Piteå	1,54	244	42	4
Ragunda	1,87	89	44	1
Robertsfors	1,52	76	39	3
Ronneby	1,60	132	34	5
Rättvik	1,62	95	42	5
Sala	1,46	151	34	6
Salem	1,66	137	40	12
Sandviken	1,53	190	48	5
Sigtuna	1,57	234	42	13
Simrishamn	1,63	125	34	6
Sjöbo	1,74	111	35	5
Skara	1,66	137	39	5
Skellefteå	1,44	288	42	8
Skinnskatteberg	1,55	48	46	13
Skurup	1,82	133	34	7
Skövde	1,66	287	45	9
Smedjebacken	1,65	103	44	5
Sollefteå	1,66	153	42	1
Sollentuna	1,48	299	44	14
Solna	1,46	277	42	14
Sorsele	1,67	42	38	1
Sotenäs	1,69	80	31	5
Staffanstorps	1,68	161	40	8
Stenungsund	1,57	259	45	4
Stockholm	1,40	1 062	47	14
Storfors	1,93	61	47	7
Storuman	1,65	66	43	3
Strängnäs	1,41	157	39	6
Strömstad	1,63	107	41	9
Strömsund	1,48	84	44	3
Sundbyberg	1,58	241	44	12
Sundsvall	1,52	392	44	8
Sunne	1,78	132	40	5
Surahammar	2,07	138	43	16
Svalöv	1,63	108	34	6
Svedala	1,42	170	30	5
Svenljunga	1,81	107	34	7
Säffle	1,47	101	37	3
Säter	1,61	109	41	4
Sävsjö	1,49	74	39	3
Söderhamn	1,74	159	40	5
Söderköping	1,63	122	43	7
Södertälje	1,40	275	44	17
Sölvesborg	1,57	115	40	5
Tanum	1,60	91	40	2
Tibro	1,74	113	35	3
Tidaholm	1,69	97	37	2
Tierp	1,57	147	45	4
Timrå	1,66	122	38	7
Tingsryd	1,73	117	43	6
Tjörn	1,53	99	35	3
Tomelilla	1,71	102	39	2
Torsby	1,72	122	43	6
Torsås	1,75	73	45	4
Tranemo	1,78	130	45	3

<i>Kommun</i>	<i>Uppdragskonc.</i>	<i>Inv. per politiker</i>	<i>Andel kvinnor</i>	<i>Andel utrikes födda</i>
Tranås	1,62	128	38	4
Trelleborg	1,46	164	41	10
Trollhättan	1,52	270	37	15
Trosa	1,81	102	42	6
Tyresö	1,94	323	42	10
Täby	1,55	489	37	9
Töreboda	1,65	86	37	3
Uddevalla	1,61	331	45	6
Ulricehamn	1,55	172	36	5
Umeå	1,48	371	43	10
Upplands-Bro	1,56	175	44	10
Upplands Väsby	1,47	219	41	18
Uppsala	1,28	375	42	16
Uppvidinge	1,66	78	37	7
Vadstena	1,75	79	39	3
Vaggeryd	1,56	88	38	4
Valdemarsvik	1,62	88	42	3
Vallentuna	1,56	174	38	12
Vansbro	1,66	76	38	6
Vara	1,80	117	37	3
Varberg	1,54	296	41	7
Vaxholm	2,09	140	48	4
Vellinge	1,53	234	33	4
Vetlanda	1,50	168	38	7
Vilhelmina	1,44	73	43	2
Vimmerby	1,67	111	35	4
Vindeln	1,53	70	48	4
Vingåker	1,91	108	43	4
Vårgårda	1,61	87	41	6
Vänersborg	1,60	224	39	7
Vännäs	1,53	80	39	6
Värmdö	1,51	213	41	5
Värnamo	1,40	165	42	8
Västervik	1,43	174	36	8
Västerås	1,59	549	43	18
Växjö	1,48	275	42	11
Ydre	1,74	56	36	1
Ystad	1,58	184	40	3
Åmål	1,61	134	39	5
Ånge	1,56	87	40	2
Åre	1,70	92	38	2
Årjäng	1,63	68	44	3
Åsele	1,83	46	37	5
Åstorp	1,69	111	36	8
Åtvidaberg	1,66	99	37	3
Älmhult	1,78	140	39	6
Älvdalen	1,99	75	39	6
Älvkarleby	1,71	81	39	7
Älvsbyn	1,59	76	43	0
Ängelholm	1,75	201	38	4
Öckerö	1,72	110	33	3
Ödeshög	1,62	59	39	2
Örebro	1,42	248	48	15
Örkelljunga	1,90	82	33	5
Örnsköldsvik	1,33	238	42	3
Östersund	1,67	366	44	6
Österåker	1,43	211	38	9
Östhammar	1,69	157	42	4
Östra Göinge	1,66	122	36	8
Överkalix	1,78	51	45	1
Övertorneå	1,60	52	30	10

5.5. Statistiska begrepp

TABELL 5.5. LISTA ÖVER NÅGRA STATISTISKA BEGREPP SOM ANVÄNDS I RAPPORTEN

<i>Begrepp</i>	<i>Beskrivning</i>
Analysenhet	De fall eller observationer som vi är intresserade av (t ex kommuner).
Beroende variabel	Den egenskap som vi försöker förklara (kallas Y).
Oberoende variabel	Den egenskap som förklarar variationen i den beroende variabeln (kallas X).
Regressionsanalys	Regressionsanalys är en statistisk analysteknik som används för att mäta effekten av en variabel på en annan. De centrala resultaten i analysen är koefficienterna till de oberoende variablerna. Dessa koefficienter säger något om effekten av respektive variabel. En positiv koefficient innebär att ett högt värde på X samvarierar med ett högt värde på Y. Till exempel fann vi i våra analyser att en hög andel utrikes födda i befolkningen (X) samvarierar med en hög andel utrikes födda bland de förtroendevalda (Y). En negativ koefficient innebär istället att ett högt värde på X samvarierar med ett lågt värde på Y.
Bivariat regressionsanalys	Bivariat regressionsanalys är en regressionsanalys där vi enbart studerar effekten av <i>en</i> oberoende variabel (bivariat = två variabler).
Multivariat regressionsanalys	Multivariat regressionsanalys är en regressionsanalys där vi studerar effekten av <i>flera</i> oberoende variabler (multivariat = flera variabler). Fördelen med att använda en multivariat analysteknik är att vi kan studera effekten av en oberoende variabel vid kontroll för en annan. Koefficienterna i en multivariat regression säger alltså något om effekten av respektive variabel sedan vi tagit hänsyn till effekterna av alla de övriga oberoende variablerna.
Signifikans	Ett signifikanstest används för att avgöra om en effekt går att generalisera från ett urval till en population. I denna rapport arbetar vi i huvudsak med material från en totalundersökning och vi studerar således hela populationen. Vi använder därför signifikanstestet i en annan mening, nämligen för att avgöra om effekten av en variabel är robust, och inte är ett resultat av slumpen.
Logistisk regression	När den beroende variabeln bara kan anta två värden är det mindre lämpligt att använda den vanliga regressionstekniken. Istället används då logistisk regression, som i sina huvuddrag kan tolkas på samma sätt som vanlig regression. Koefficienternas tecken och signifikans har samma innebörd.

6. Referenser

- Bäck, Henry. 1993. *Hur många och hurudana? Om organisationsförändringar, politikerantal och representativitet i kommunerna*. Stockholm: Institutet för kommunal ekonomi.
- Bäck, Henry. 2000. *Kommunpolitiker i den stora nyordningens tid*. Malmö: Liber.
- Eduards, Maud. 1979. "Kvinnorepresentation och kvinnomakt. Några tankar kring kvinnors villkor i politiken". *Arbetspapper, statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet*.
- Esaiasson, Peter. 2003. "Vad menas med folkviljans förverkligande?" i Gilljam, Mikael och Hermansson, Jörgen (red). *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Gilljam, Mikael och Hermansson, Jörgen. 2003. "Demokratins ideal möter verkligheten" i Gilljam, Mikael och Hermansson, Jörgen (red). *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber.
- Gustafsson, Agne. 1970. *Försvar för folkstyret*.
- Gustafsson, Agne. 1999. *Kommunal Självstyrelse*. Stockholm: SNS.
- Gustafsson, Annette, Karlsson, David och Rodrigo Blomqvist, Paula. 1998. *Forskning att räkna med – tre kvantitativa studier om den lokala demokratins förutsättningar*. Forskningsrapport 98:17, Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet.
- Hagevi, Magnus. 1999. *Kommunala förtroendeuppdrag 1999*. Svenska kommunförbundet.
- Hernes, Helga. 1987. *Welfare State and Woman Power – Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Holmberg, Sören. 2000. *Välja parti*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Johansson, Vicki. 2001. *Där könsmakten ändras. Om män och kvinnor i svaga och starka könsmaktsordningar*. Umeå: Boréa bokförlag.
- King, Gary, Tomz, Michael och Wittenberg, Jason. 2000. "Making the Most of Statistical Analyses: Improving Interpretation and Presentation". *American Journal of Political Science* 44: 341–355.
- Kommunallagen. 1991:900.
- Long, J. Scott. 1997. *Regression Models for Categorical and Limited Dependent Variables*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lovenduski, J. och Norris, Pippa. (red). 1993. *Gender and Party Politics*. London: Sage.
- Matland, Richard. 1993. "Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway". *Journal of Politics* 55: 737–755.
- Nielsen, Peder. 2001. "På och av – om uppdragsvillighet, rekrytering och avhopp i den kommunala demokratin". *Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Bilagor till betänkande av Kommundemokratikommittén, SOU 2001:48.

- Offerdal, Audun. "Politisk rekruttering og demokrati". *Uppsats presenterad på den 12:e Nordiska Kommunalforskarkonferensen i Göteborg 28-30 november 2003*.
- Regeringens proposition 2001/02:80. *Demokrati för det nya seklet*.
- Phillips, Anne. 1995. *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Prewitt, Kenneth. 1969. "From the Many are Chosen the Few". *American Behavioral Scientist* 2.
- Raaum, Nina. 1995a. "Women in local democracy". I Karvonen, Lauri och Selle, Per (red), *Women in Nordic Politics*. Aldershot: Dartmouth Publishing Company.
- Raaum, Nina. 1995b. "Politisk representasjon". I Raaum, Nina (red), *Kjønn og Politikk*. Tano.
- SCB, Statistiska meddelanden (SOS), *Nominerade och valda kandidater vid de allmänna valen*, 1982, 1985, 1988, 1991, 1994, 1998 och 2002.
- Schumpeter, Joseph. 1942 (1992). *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Routledge.
- Sjöblom, Gunnar. 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.
- Svenska kommunförbundet. 1996. *Kommunalt förtroendevalda 1995. Del 1. Fördelning på nämnder, andel kvinnor, ålder, parti m.m.*
- Svenska kommunförbundet. 2000. *Kommunpolitikern – Vem är det?*
- Togeby, Lise. 1999. "Migrants at the Polls: An Analysis of Immigrant and Refugee Participation in Danish Local Elections". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25.
- Wallin, Gunnar, Bäck, Henry, och Tabor, Merrick. 1981. *Kommunpolitikerna. Rekrytering – Arbetsförhållanden – Funktioner*. Ds Kn 1991:17–18.
- Westerståhl, Jörgen. 1985. "Om representation". I *Makten från folket. 12 uppsatser om folkstyrelsen*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Wide, Jessica. "Kvinnorepresentation i norska och svenska kommuner". *Uppsats presenterad på den 12:e Nordiska Kommunalforskarkonferensen i Göteborg 28-30 november 2003*.
- Wängnerud, Lena. 1996. "Intressen kontra stereotyper. Varför finns det kvinnliga och manliga politiker i riksdagen?". *Statsvetenskaplig tidskrift* 99.

Det nya seklets förtroendevalda

Rapporten *Det nya seklets förtroendevalda* innehåller analyser av de förtroendevalda i kommuner och landsting år 2003 och ger bl.a. svar på frågor om vilka de förtroendevalda är och hur representativa de är för resten av befolkningen. Analyserna har genomförts av Hanna Bäck, filosofie doktor och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet och Richard Öhrvall, fil. mag. och analytiker hos Statistiska centralbyrån. Rapporten har finansierats av Justitiedepartementet, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Rapporten går att beställa på förbundens webbplatser:

www.svekom.se eller www.lf.se

på telefon 020-31 32 30 eller via fax 020-31 32 40.

Priset är 100 kronor exklusive moms, porto och expeditonsavgifter.

Rapporten kan även hämtas hem från

www.lf.svekom.se/demos eller från www.demokratitorget.gov.se

ISBN 91-7188-799-7